

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1897.

Andra Kammaren.

N:o 9.

Onsdagen den 3 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 24 nästlidne februari förda protokoll.

§ 2.

Efter föredragning af herr *O. Perssons* i Rinkaby i senaste sammanträdet aflemnade motion, n:o 155, beslöt kammaren att öfverlemna den samma till behandling af konstitutionsutskottet.

§ 3.

Föredrogos och bordlades för andra gången:
sammansatta stats- och bankouts-kottets utlåtande n:o 1, samt bankouts-kottets memorial n:o 3.

§ 4.

Till fortsatt behandling förelåg statsutskottets utlåtande, n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvaret, deraf i ordningen först förekom

Punkten 22.

Sedan Riksdagen af det enligt den år 1891 uppgjorda plan för anskaffning af mobiliseringsammunition till eldhandvapen åt armén härför erforderliga belopp af 4,000,000 kronor för åren 1893—1897 beviljat sammanlagdt 3,250,000 kronor, hade Kongl. Maj:t för nämnda ändamål på extra stat för år 1898 äskat återstående 750,000 kronor.

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Uti motion (n:o 5) hade herr friherre *R. M. Klinckowström* yrkat, att för ifrågavarande ändamål måtte anvisas endast 600,000 kronor.

Utskottet hemställde:

att Riksdagen måtte, utan afseende å herr friherre Klinckowströms omförmålda yrkande om nedsättning i det för ifrågavarande ändamål af Kongl. Maj:t äskade belopp, för anskaffning af mobiliseringsammunition till eldhandvapen åt armén på extra stat för 1898 anvisa 750,000 kronor.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Då jag hyser den uppfattning, att ammunitionsfrågan är en af de allra viktigaste i försvarsbudgeten, så är det mig naturligen kärt att kunna konstatera, att Riksdagen — sedan den år 1892 erhöi erinran om det ledsamma förhållande, att svenska armén saknade mobiliseringsammunition — på ett erkännansvärdt sätt år efter år beviljat ganska värliga anslag för att inom en rimlig tid få denna betänkliga lucka i arméorganisationen fylld. Så länge armén endast hade en ringa bråkdelen af det ammunitionsförråd, som erfordrades, var det naturligen hvars och ens pligt att lemna sin röst för högre anslagsbelopp för fyllande af denna brist, men nu är förhållandet väsentligen olika.

Sedan föregående Riksdagar beviljat inalles 3,250,000 kronor för anskaffande af mobiliseringsammunition, så kan man för detta belopp tillverka $29\frac{1}{4}$ millioner patroner, d. v. s. $\frac{13}{16}$ af den erforderliga ammunitionen, och vid sådant förhållande vill det synas, som om litet hvar skulle kunna enas derom, att det icke är någon synnerlig brådska med att anskaffa återstående $\frac{3}{16}$ äfvensom att rikets välfärd icke skulle genom ett dröjsmål äfventyras.

Då jag hyser denna uppfattning, är jag betänkt på att påyrka en fördelning af det föreslagna anslaget på två år, och såsom ytterligare skäl derfor ber jag att få fästa herrarnes uppmärksamhet på åtskilliga andra dermed sammanhängande omständigheter. Såsom vi alla veta, har svenska armén i närvarande stund 100,000 stycken gevär af 1867—1889 års modell, vidare 15,000 stycken 6,5 mm. Mauserkarbiner, och dessutom beviljade föregående års Riksdag ett anslag för anskaffande af 15,000 stycken 6,5 mm. gevär. Sammanlägger man alla dessa eldhandvapen, som redan finnas eller till hvilka anskaffande medel äro anvisade, så uppgår antalet sålunda till 130,000 stycken. Såsom jag nyss nämnde, kan för de medel, som hittills anvisats för anskaffande af mobiliseringsammunition, tillverkas $29\frac{1}{4}$ millioner patroner, och delar man detta antal med 130,000, så får man på hvarje eldhandvapen en summa af 225 patroner i närmaste tiden. Denna ammunitionstillgång är ganska riklig, då, såsom vi veta, det är meningen att, sedan förhållandena blifvit ordnade, svenska armén skall hafva en personlig ammunitionsutrustning af 100 patroner

per man, hvartill skall komma 50% förhöjning för förråden, således 150 patroner per man. I Tyskland och Österrike är ammunitionstrustningen 140 à 150 patroner per man och i den franska armén långt mindre. Således måste vi vara ense om, att i närvarande stund och med den vapentillgång, som för närvarande finnes, ammunitionstillgången är mycket tillfyllestgörande.

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Derjemte ber jag att få framhålla en annan omständighet, nemligen den att detta anskaffande af mobiliseringsammunition är en tillfällig anskaffning. För två år sedan beviljade Riksdagen för anskaffande af mobiliseringsammunition 450,000 kronor och förra året 600,000 kronor, men nu är det ifrågasatt att för detta ändamål bevilja 750,000 kronor och detta under sista året, då anskaffningen skall ega rum.

Nu vill jag fråga, om någon klok affärsman kan handla på det sätt, att, när en affär skall afvecklas, han höjer sin tillverkning från 450,000 och 600,000 till 750,000 för att året derpå upphöra med tillverkningen. Mig synes det vara klokare, att i stället sänka tillverkningen genom att fördela den på två år.

Nu torde någon kunna invända, att det icke är rätt att på ett kommande års budget kasta sådana utgifter, som eljest skulle utgå innevarande år. Men mot denna invändning vill jag göra den erinran, att i innevarande års stat förekommer en hel mängd poster, som nu utgå för sista gången, beroende dels på urtima Riksdagens dels äfven på andra Riksdagars beslut. Så t. ex. är förhållandet med anslagen för anskaffning af revolverar 104,000 kronor och af fältingeniörmateriel 58,000 kronor, för uppförande af nya kasernetablissemment 405,600 kronor, för anskaffande af fältartillerimateriel 254,000 kronor samt till befästningsarbeten m. m. vid Vaxholms och Oscar Fredriksborgs fästning samt Kungsholmens fästning omkring 1,300,000 kronor. Dessa anslag, utgörande tillsammans omkring 2,200,000 kronor, äro sådana poster, som förekomma i detta, men icke nästa års budget, och vid sådant förhållande anser jag, det man utan tvekan kan öfverflytta någon del af det föreslagna ammunitionsanslaget till nästa år.

Jag kan visserligen föreställa mig, att statsutskottets ledamöter icke tycka om en ändring uti det af utskottet afgifna förslaget, men de hedervärda ledamöterna af utskottet borde kunna känna sig mycket belåtna, då de veta, att det icke finnes något annat utskott, hvars hemställanden så lätt gå igenom kammarens skärseld. För öfrigt tror jag, att just i denna fråga statsutskottets fleste ledamöter, kanske alla från denna kammare, i grund och botten hysa en uppfattning, som sammanfaller med min, fastän de af lättförklarliga skäl ej velat taga afsteg från sina kamrater i Första Kammaren.

Dermed må nu, herr talman, förhålla sig huru som helst; min bestämda åsigt är den, att statens säkerhet på intet vis kräfver denna forcerade anskaffning af mobiliseringsammunition, och att dessutom en hel mängd praktiska skäl tala för, att man bör fördela detta anslag

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

på två eller flera år. Dertill kommer äfven att, om man nu låter armébudgeten fortfarande svälla ut för mycket, det alltför lätt kan hända, att den kommer att hålla sig konstant vid denna höga siffra; och hyser jag jemväl den uppfattningen, att det belopp, som i år skulle kunna inbesparas på denna anslagspost, mycket väl kunde få en nyttigare användning för något annat statsändamål.

Under sådana förhållanden tvekar jag icke, herr talman, att yrka afslag å utskottets hemställan, och anhåller för min del att få framställa det yrkande, att Riksdagen må för anskaffning af mobiliseringsammunition till eldhandvapen åt armén på extra stat för 1898 anvisa 375,000 kronor.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Friherre Rappe: Herr greve och talman! Mina herrar! Om de kalkyler vore rigtiga, som den föregående talaren använde, så skulle han möjligen kunnat hafva skäl för sin framställning. Men jag tror mig kunna visa, att så icke är förhållandet. Jag återför i herrarnes minne, att det var vid lagtima riksdagen 1892, som man framlade planen för anskaffning af mobiliseringsammunition till ett antal af 36 millioner patroner för en kostnad af 4 millioner kronor, och i planen ingick, att i den mån, som de gevär, man då började tillverka, blefve färdiga, skulle också mobiliseringsammunitionen blifva färdig. Emellertid har tillverkningen af mobiliseringsammunitionen på grund af inskränkning i de begärda anslagen betydligt försenats. Gevärens omändring afslutades sistlidet år, men hvad mobiliseringsammunitionen beträffar felas ännu, såsom framgår af yttrandet i statsrådsprotokollet och äfvenledes visats af statsutskottet, 750,000 kronor, för att behöfvat deraf skall blifva fylldt. Om nu redan enligt 1892 års plan, då armén var mindre och den förbättrade härordningen ännu icke blifvit antagen, behöfdes så mycket som 36 millioner patroner, så är det påtagligt, att numera, efter den förbättrade härordningens genomförande, det skall behövas ändå mera.

Om det är nödvändigt att sätta ett *gevär* i handen på soldaten, när han skall gå fienden tillmötes, så är det lika nödvändigt, att han erhåller det erforderliga antalet *patroner* för att kunna begagna detta gevär.

Beträffande den föregående talarens uppgift, att 225 patroner pr gevär skulle vara ett fullt tillräckligt antal, bestrider jag detta på det allra kraftigaste. Det fins ingen stat, som rycker i fält med så ringa ammunition som i medeltal 225 patroner pr man, utan om man säger 4 à 5 hundra pr man, så blir det kanhända tillräckligt. Sålunda är motsvarande siffra exempelvis i Ryssland 466, i Frankrike 413, i Nederländerna 400, i Schweiz 500 o. s. v.

Emellertid tror jag, att man i denna fråga icke bör se enbart på förhållandena, sådana de äro i dag. Det vore naturligtvis önskligt, om man, sedan summan beviljats, genast hade det nödvändiga antalet patroner. Men det dröjer ju alltid ett år, och huru mycket

man än skyndar sig, blifva de färdiga först under loppet af år 1898; men då hafva vi redan fått ett stort antal gevär af ny modell. Om mobiliseringsammunitionen redan var otillräcklig för 100,000 gevär och 10,000 karbiner, så är det ju klart, att den blir ännu mera otillräcklig, när man tänker sig ställningen 1898, då vi böra hafva 135,000 gevär och 15,000 karbiner.

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Jag kan således icke underlåta att uttala den tanken, att det skulle vara ganska vanskligt, om man uppsköte tillverkningen på det sätt, som af den föregående talaren ifrågasattes. *Om det är af behofvet påkalladt att hafva gevär, så är det lika nödvändigt att hafva den bestämda ammunitionsmängden färdig*; man får i alla fall blott ett minimum och icke hvad man verkligen skulle behöfva. Jag vågar därför hoppas, att kammaren icke måtte frångå hvad som af statsutskottet blifvit föreslaget med afseende på ammunitionsanslaget.

Herr Pantzarhielm: Herr grefve och talman, mine herrar! Då jag vid ett föregående tillfälle här i kammaren tillät mig att med några ord fästa uppmärksamheten på vissa förhållanden vid ammunitionsfabriken å Marieberg, hvilka gäfvo vid handen, att administrationen icke der sköttes med den hänsyn till statens intresse och den goda hushållning, som erfordras, så gaf detta anledning till ett längre anförande från statsrådsbanken, hvars slutord: »så förhåller det sig med den första anmärkningen» tydligen afsågo att gifva till känna, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet ansåg sig hafva nöjaktigt förklaradt eller kanske rent af vederlagt mina på officiella siffror grundade påståenden i denna fråga. Att så emellertid icke var fallet, derom torde hvar och en kunna öfvertyga sig, som genomläser kammarens protokoll för den 25 sistlidne januari. Jag skall tillåta mig att dels med anledning af hvad herr statsrådet då anförde och dels med stöd af andra förhållanden ytterligare nämna några ord angående administrationen vid statens ammunitionsfabrik på Marieberg.

I 1892 års statsverksproposition läses å sid. 31 ett utdrag af ett anförande af generalfälttygmästaren, deri han förklarar, ja, till och med bestämdt påstår, att den ammunition till 8 mm. gevär, för hvilken anslag begärdes, skulle kunna tillverkas till ett pris af mindre än 11 öre, som han säger, och att för den ammunition, vid hvilken en gång begagnade hylsor kunde användas, priset pr skarp patron skulle blifva nedsatt till 9 öre. Det är, som sagdt, ganska egendomligt detta, när man jemför det här gällande priset med den danska statens pris. Den danska staten lemnar, enligt en uppgift, som jag har här i min hand, till de danska skytteföreningarne 8 mm:s ammunition till ett pris af 7 kr. 50 pr 100 patroner, och den danska staten återlöser begagnade hylsor till ett pris af 2 kr. 50 öre pr 100 stycken. Det är väl icke sannolikt, att den danska staten afhänder sig sina varor under sjelftillverkningspriset. Och med kändedom om de varupris, som förekomma på den utländska marknaden för de

Angående an-
slag till mobi-
liseringsam-
munition för
eldhandaopen.
(Forts.)

delar, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet nämnde i sitt anförande, nemligen patronhylsor, tändhattar och kulor, är jag också viss om, att priset ställer sig så, att dessa 7 kr. 50 öre, som i Danmark betalas, äro just hvad denna patron är värd, om jag, så får säga, bröder emellan, d. v. s. när staten lemnar den åt landets skytteföreningar. Jag har nemligen här en uppgift, som är fullt tillförlitlig, enligt hvilken från de bästa fabriker och af bästa slag lemnas hylsor med tändhatt till mk 37,50 och kulor till mk 22 per 1,000 st., innalles 59 $\frac{1}{2}$ mark pr 1,000 st. Detta är i rundt tal 54 kr. i svenskt mynt. Då har jag till patronerna kulor, hylsor och isatta tändhattar. Återstår kostnaden för krutifyllningen, d. v. s. kostnaden för krutet samt arbetskostnaden. Krutladdningen i en 8 mm:s skarp patron går till 2,25 å 2,30 gram och kostar, enligt det pris, som herr statsrådet uppgaf för svenskt krut kr 5,09 pr kg, alltså $\frac{1}{2}$ öre pr gram; och är denna laddning och äfven det ringa arbete, som vållas af ifyllningen, således väl betald med 1 $\frac{1}{2}$ öre. Vi komma då till en kostnad för kula, hylsa och tändhatt af 54 kronor för tusen eller 5,4 öre pr styck. Om kostnaden för krutifyllningen beräknas till 1 $\frac{1}{2}$ öre, äro vi således uppe till 7 öre. Vi ha alltså ytterligare $\frac{1}{2}$ öre — hvilket, efter hvad jag förmodar, bör läggas på transporten — för att komma till det pris af 7,5 öre, som danska staten betalar för sina 8 mm-patroner, hvilka, det vill jag tillägga, äro af precis samma beskaffenhet, som dem vi använda, med samma kula, samma hylsa och samma krut.

Herr statsrådet yttrar vidare: »Förhållandet är i sjelfva verket det, att sammanlagda priset på denna mobiliseringsammunition ställer sig mycket obetydligt dyrare än den ammunition, som tillverkas vid statens ammunitionsfabrik och i ingen händelse öfverstiger det belopp, som begärdes, då man vid riksdagen anhöll om medel för tillverkning af mobiliseringsammunition». Nu har generalfälttygmästaren uppgifvit tillverkningspriset för mobiliseringsammunition till 11 öre; och den här ifrågavarande svenska ammunitionen ställer sig något dyrare: alltså tillverka vi i Sverige ammunition för ett högre pris än det af generalfälttygmästaren uppgifna, och såsom herrarne finna, är skillnaden ganska väsentlig mellan tillverkningspriset i Danmark och samma pris i Sverige.

Herr statsrådet säger vidare: »Det var vid 1892 års lagtima riksdag, som man anlog ett belopp af 800,000 kronor till mobiliseringsammunition, och det hette då, att den nödiga anskaffningen af ifrågavarande ammunition måste genast sättas i gång, ty i sjelfva namnet derå ligger ett ådagaläggande af nödvändigheten, att man så snart som möjligt skulle tillgodose behovet». — Det är ju alldeles riktigt. — »Nu var statens ammunitionsfabrik fullt sysselsatt med tillverkning för ersättningen af den årliga förbrukningen, och Riksdagen kunde icke anses komma att sätta ifråga, att man skulle anlägga en ny fabrik, då det nu gälde denna särskilda tillverkning» — det är också alldeles riktigt — utan man hade ingen annan utväg

än att delvis vända sig till utlandet». Det vågar jag åter igen bestrida, för den händelse nemligen de uppgifter, som blifvit mig lemnade, äro rigtiga, och jag tror, att så är fallet. Man har sagt mig, att firman D. Hald & C:o i Stockholm vid flera tillfällen sökt att till Mariebergs ammunitionsfabrik få inlemna anbud på dels hylsor, dels tändhattar och dels kulor, de sistnämnda tillverkade vid firmans fabrik, som lärer vara anlagd med den allra största omsorg och försedd med fullt moderna och ändamålsenliga maskiner. Man har sagt mig, att vid upprepade tillfällen och särskildt vid det tillfälle, då krigsstyrelsen bestämde sig för att taga ammunitionsdelar från utlandet, anbud gjorts af firman.

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Men, mine herrar, det är särskilda undantagsförhållanden med denna fabrik vid Marieberg. Man följer der icke i något hänseende vår leveranslag. Man vänder sig hvarvt man önskar, man gör okontrolleradt fullkomligt hvad man önskar och är, som sagdt, icke bunden af några bestämmelser. Jag känner sjelf personer, som gjort leveransanbud till denna fabrik, men dervid fått till svar, att dylika anbud icke ens mottagas. Detta är förhållanden, som jag anser vara ganska säregna och besynnerliga.

Men vid denna ammunitionsfabrik förekommer äfven annat, som visar, att der försiggå hvad jag vågar beteckna såsom ganska stora oegentligheter, detta ord taget i dess mest vidsträckta betydelse. Jag har här åtskilliga räkningar angående körslor för ammunitionsfabriken vid Marieberg. Dessa räkningar äro utplockade under en lång följd af år; de börja med år 1886, och den sista räkningen är daterad i slutet af år 1894. Räkningarne ha sedan länge varit i min hand; jag har icke skaffat mig några sådana från de två senaste åren, men förhållandet lär fortgå på sätt jag nu skall nämna. Jag skall af dessa räkningar anhålla att få uppläsa några, och detta derför, att jag önskar få dem intagna i Riksdagens protokoll, på det att denna sak icke må kunna förbises eller falla i glömska, såsom fallet varit med så mycket annat.

»Ammunitionsfabriken Marieberg, Debet.

1894, Mars 3.	An. Kört hel dag med 4 hästar à 6 kr.	24: —
» » 7.	» » » » » 6 » à 6 kr.	36: —
» » 16.	» » » » » 2 » à 6 kr.	12: —
	Kronor	72: —

Betalt, qvitteras.

Stockholm den 17 mars 1894.

C. A. Berggren.

Granskad och godkänd Carl W. Sjöstedt, förvaltare.

Utbetalas, R. Lysholm, Styresman.

Af de vid ordinarie statsmedelsräkningen vid från Ammunitionsfabrikens Mariebergsafdelning 1:sta qvartalet 1894 befintliga original-

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

handlingar rätteligen afskrifvet betygar Stockholm i kongl. kammar-rättens revisionsafdelnings andra kontor den 15 december 1896

ex officio
W. Ygberg».

Jag skall tillåta mig att uppläsa ännu ett par räkningar. Emellertid ber jag kammaren att icke tröttna; jag skall icke uppläsa mer, än hvad jag anser vara alldeles nödvändigt.

»Mariebergs Ammunitionsfabrik. Debet.

1894, juli 20.	An.	Kört hel dag med 3 hästar	à 6 kr.	18: —
» » 24.	»	» » » » » 4 »	à 6 kr.	24: —
» » 30.	»	» » » » » 3 »	à 6 kr.	18: —
				Kronor 60: —

Betalt qvitteras. Stockholm den 31 juli 1894.

C. A. Berggren.

Granskad och godkänd Carl W. Sjöstedt, förvaltare

Utbetalas, R. Lysholm, Styresman».

Slutligen en tredje räkning:

»Mariebergs Ammunitionsfabrik. Debet.

1894, nov. 16.	An.	Kört hel dag med 4 hästar	à 6 kr.	24: —
» » 21.	»	» » » » » 6 »	à 6 kr.	36: —
» » 26.	»	» » » » » 2 »	à 6 kr.	12: —
				Kronor 72: —

Betalt, qvitteras. Stockholm den 30 november 1894.

C. A. Berggren.

Granskad och godkänd Carl W. Sjöstedt, Förvaltare.

Utbetalas, R. Lysholm, Styresman».

Samma anteckning angående likalydelse med originalen finnas å de två senare handlingarne som å den första.

Låtom oss nu något närmare undersöka en sådan räkning! Den C. A. Berggren, som utskrifvit räkningarne, är en i statens tjänst anställd dräng vid Marieberg, hvilken lyder under dervarande förvaltares befäl. Carl W. Sjöstedt, förvaltaren, är egaren till den enda häst, som utfört alla dessa körslor. — Alla körslor — »kört hel dag med 3, 4 eller 6 hästar» — äro utförda med en häst, och den hästen tillhör förvaltaren, som granskat och godkänt räkningarne.

Som emellertid de räkningar, jag här har, icke sträcka sig längre än till år 1894, bjöd mig försigtigheten att, sedan jag i år kommit till Stockholm, närmare undersöka förhållandet. Jag har därför låtit genom annan person inhemta upplysningar hos drängen C. A. Berggren, och denne andre person har uppsatt följande berättelse om hvad som meddelades honom af Berggren.

»Drängen Carl Alfred Berggren, boende och anställd vid ammu-

nitionsfabriken å Marieberg, har denna dag af undertecknad om bifogade räkningar blifvit hörd och berättat, nemligen:

att han varit anställd vid nämnda ammunitionsfabrik i öfver 14 års tid mot 1,75 kronor per dag, fri bostad och vedbrand, och under denna tid stått under dervarande förvaltares befäl;

att såväl den förre förvaltaren Albertini som den senare förvaltaren Sjöstedt — det är den nuvarande förvaltaren — »varit egare till en häst, samt att de till körslor för fabriken räkning låtit använda denna häst, då icke den häst, som fabriken sjelf eger, hunnit till alla körslor;

att han ej kan påminna sig, om han underskrifvit bifogade räkningar, men vill dock ej bestrida, att så har skett, ty han påstår, att han underskrifvit 3 å 4 räkningar i månaden under flera års tid;

att han, under den tid Albertini var förvaltare vid fabriken, sjelf fick skrifva räkningarna efter diktamen af Albertini;

att förvaltaren Sjöstedt sjelf eller genom någon annan låtit utskrifva räkningarna, samt att Berggren endast underskrifvit sitt namn derå;

att han af Sjöstedt hvarje gång blifvit anmodad dertill;

att alla de hästar, hvarom i räkningarna omförmälas, endast rör den häst, som tillhör förvaltaren.

På tillfrågan, hvarför i räkningarna ej var noteradt 5 dagars körning med en häst och icke, som nu är fallet, »hel dag 6 hästar» o. s. v., svarade han, att det var sammanräkning för flera dagar, och det sätt, hvarå räkningen skrefs, var en gammal sed;

att han alltid till förvaltaren uppgifvit de körslor, han verkställt, såsom hel dag, lass o. s. v., samt att detta härefter sammanräknats till fulla dagar:

att han alltid ansett icke räkningarna vara för höga, förty hästen i fråga fick användas äfven om nätterna, ibland t. ex. att skjutsa »majoren», då kronans häst ej var tjenlig;

att då hästen till körslor användts, den alltid körts af Berggren eller dennes kamrat, äfven anställd vid kronan mot samma aflöning.

Tilläggande Berggren, att han icke haft någon andel af den förtjenst, som härigenom kommit förvaltaren till godo, men att han af förvaltaren erhållit en månadslön af 20 kronor såsom ersättning för skötsel af ofvannämnda häst». (Underskrift).

Berggren var, som herrarne erinra sig, en kronans karl, anställd i kronans tjenst och af kronan aflönad.

Det skulle nu kunna sägas, att det icke vore så farligt med denna sak, ifall, såsom Berggren uppgifvit, man sammanräknade under flera dagar utförda körslor och sedan utskrefve räkningen på det sätt, som man — jag vet ej af hvilken anledning — ansett vara lämpligast. Men här finnes något, som gör, att denna häst i så fall skulle vara en högst märkvärdig häst, derest räkningarne det oaktadt vore rigtiga. Med denna häst har på fyra dagar körts sex hela dagsverken, såsom herrarne af den först anförda räkningen finna. Från den 3

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

mars till den 7 i samma månad är ju en tid af fyra dagar. — Mellan den 30 juli och 3 augusti — d. v. s. under fyra dagars tid — har med samma häst utförts sex dagsverken och under tiden 16—20 november, således fem dagar, har med den ifrågavarande hästen också körts sex dagsverken. Det ser således ut, som om med denna sak icke vore alldeles så rätt bestäldt, som kanske Berggren i sin oskuld har föreställt sig.

Jag vill för min del icke alls göra några kommentarier öfver dessa förhållanden, förvissad, som jag är, derom, att saken skall blifva utredd och att Riksdagen skall få veta, huru denna utredning kommer att gestalta sig.

Det är långt ifrån, mine herrar, mycket långt ifrån, att jag skulle vilja ställa en krigsminister till direkt ansvar för de små felaktigheter eller de större eller mindre missbruk, som i den vidlyftiga militärförvaltningen kunna ifrågakomma från underordnade organs sida. Det vill jag icke. Jag vill heller icke på något sätt ställa en krigsminister till direkt ansvar för de brott mot disciplinen, som af enskilde krigsmän kunna begås, men jag tror, att, när gång efter annan påpekas sakliga missförhållanden, som ega rum, det vore önskligt, att man icke stälde sig afvisande och sålunda gjorde sig solidarisk med sina underlydande, ty derigenom skapas tillstånd, skapas förhållanden, som hvarken kunna anses vara för landet lyckliga ej heller vara normala. Genom ett sådant tillvägagående undergräfvades så småningom i vårt land disciplinen inom armén och det förtroende, som folket skänker styrelsen, på hvilket förtroende all handlingskraft hvilar och som är nödvändigt, för att med denna handlingskraft skall kunna frambringas ett verkligt framåtskridande, en utveckling till något högre. Jag håller således före, att när anmärkningar förekomma och på ett höfligt sätt framställas samt bestyrkas med fakta, det vore skäl att icke alltid tro sig kunna med några uppifrån uttalade fraser slå till marken vare sig talaren eller hvad han anfört.

Jag får, herr talman, för min del instämma i den förste talarens yrkande.

Chefen för landtförsvarsdepartementet herr statsrådet friherre Rappe: Herr grefve och talman, mine herrar! Den siste talaren sväfvade, såsom herrarne hörde, mot slutet af sitt anförande temligen långt ut. Han sväfvade till och med, såsom mig synes, temligen långt ifrån det ämne, som här närmast föreligger till behandling.

Kammaren torde väl inse, att jag icke nu kan upptaga till bemötande hvad han nämnde om dessa skjutsar vid Marieberg, och jag hoppas kammaren i afseende på denna sak vill vara tillfreds med en förklaring från min sida, att jag skall taga reda på, huru dermed förhåller sig. Jag öfvergår därför genast till det ämne, som här egentligen skall behandlas, nemligen frågan om mobiliseringsammunitionen.

Jag får då till den siste ärade talaren öppet uttala min misstro till hans beräkningars tillförlitlighet, särskildt då han talar om ammunitionsanskaffningen i Danmark samt hurusom ammunitionen hos oss borde ställa sig billigare än den gör. Jag gör detta af många skäl, men särskildt med anledning deraf, att han inlåtit sig i kritik öfver mitt yttrande vid remissdebatten, då jag, enligt hans påstående, i mitt svar icke alls skulle hafva vederlagt hvad han då yttrade. Då han nagelfarit mitt yttrande vid detta tillfälle, må det kanhända tillåtas mig att nu något beröra de beräkningar, han då framlade för kammaren. Herrarna behagade påminna sig, att den ärade talaren då framställde tillvägagåendet med patronhylsetillverkningen hos oss på Marieberg såsom varande urmodigt. Det var, sade han, en »äldre» metod, enligt hvilken hylsämnen urklippes ur messingsplåten, som erhöles från leverantörerna, under det det modernare tillvägagångssättet bestod uti att från leverantörerna inköpa materialet i form af redan urklippta och pressade skålar. För att bevisa den senare metodens öfverlägsenhet anställde han en beräkning, enligt hvilken materialkostnaden för en million patronhylsor skulle vid tillämpning, på sätt vid Marieberg sker, af förstnämnda metod blifva, om jag mins rätt, 6,500 kronor högre, än om den senare metoden med inköp af skålar blifvit använd. Och som det gälde 40 millioner patroner, kastades hundra tusentals kronor bort endast på grund af felaktigt förfarande i en enda detalj vid tillverkningen. Det är svårt att förstå, huru prisskilnaden kan blifva så stor, som han uppgaf, ty icke kan så mycket bero på, om man inköper materialet i något mer eller mindre förädlad form. Men deremot är det påtagligt, att det skall blifva skilnad i fraktkostnaderna, om man tager hela plåtar eller om man klipper ut de skålar, genom hvilkas pressande man sedan får ut patronerna. Och gör man en beräkning af denna fraktskilnad, måste det medgifvas, att skilnaden i pris mellan plåtar och skålar bestiger sig till omkring 550 kronor för en million patroner, *nota bene* om man i båda fallen köper från samma leverantör. Och håller man sig till den fabrik, som vi nu under många år anlitat, nemligen »Berndorfer Metallwaarenfabrik» i Österrike, blir skilnaden, som sagdt, 550 kronor till favör för att använda skålar i st. f. plåt. Men tager man priset å *plåten* från Berndorf, men priset å *skålarne* från någon annan fabrikant, till exempel den tyska firman, hvars skålar disponenten vid skånska bomullskrutfabriksaktiebolaget under sistlidne december månad personligen utbjudit å Marieberg och senare skriftligen till artilleristyrelsen, då kan man genom en dylik sammanställning af uppgifter komma till hvilka resultat som helst. Men jag frågar herrarne, hvad man bevisar med sina beräkningar, när man går tillväga på sådant sätt. Den enda slutsats, som kan dragas af en jämförelse uppställd på dylikt sätt, är, att den tyska firman synes vara något billigare än den österrikiska.

Det är visserligen sant, att man kan få patronämnen till billigare pris, allt efter som man vänder sig till olika firmor. Härvidlag

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandrapen.
(Forts.)

*Angående an-
slag till mobi-
liseringsam-
munition för
eldhandvapen.*
(Forts.)

kommer jag emellertid nu tillbaka till, hvad jag yttrade vid remissdebatten, nemligen att kvaliteten i så fall får stå tillbaka. Men man bör icke i främsta rummet söka få patronerna till så billigt pris som möjligt, utan i främsta rummet bör man fästa sig vid kvaliteten. Äfven om vi skulle betrakta frågan uteslutande ur ekonomisk synpunkt skola vi dock äfven ur denna synpunkt finna, att ett sämre ämne, när allt tages med i beräkningen, till sist blir dyrare. Ty har man ett sämre ämne, så blir, vid de olika procedurer, det måste genomgå, innan det förvandlas till patronhylsor, kassationsprocenten större. Likaledes är det gifvet, att, om materialet är sämre, patronerna icke kunna användas så många gånger. Patronen användes ju icke blott till skarpskjutning utan äfven till lösa skott under fredliga förhållanden, och ju starkare den är, desto större blir dess varaktighet. Men det är dessutom ganska farligt, såväl för geväret som för skytten, att använda ett patronämne, som icke är tillförlitligt, och särskildt är det vid de nya gevären nödvändigt, att patronämnet är det bästa möjliga. Det är således af den största betydelse, att man använder ett godt patronämne, och man bör därför ej vända sig från den ene agenten till den andre, allteftersom man får billigare anbud. Det klokaste torde vara, att man, sedan man genom en lång erfarenhet kommit till full insigt om ett materials godhet, söker att behålla det, till dess att man verkligen kommer under fund med, att något bättre finnes att tillgå.

Vi hafva nu också under de senare åren allt mer och mer börjat att använda den svenska tillverkningen. Från Skultuna tager man numera 60 procent af all plåt, och jag kan meddela, att artilleristyrelsen är sinnad att till ett kommande år taga all plåt derifrån.

Emellertid nämnde jag ju, att dock någon, om än obetydlig, prisskilnad förefans till förmån för materialets anskaffande i form af skålar, i så måtto nemligen att skilnaden på en million patroner skulle blifva 550 kronor eller $\frac{1}{20}$ öre pr patron. Det kan då frågas: hvarför användas icke sådana skålar för patronstillverkningen? Jo, ibland de prof, som patronen skall genomgå, är ett af de allra verksammaste just den första förvandlingen från plåt till skål. Det är då gifvet, att, om man får göra detta vid statens fabrik, man redan deraf ser plåtens beskaffenhet, hvaremot om den firma, från hvilken materialet tages, skall göra detta, möjlighet förefinnes, att ur jämförelsevis dålig plåt urklippa skålar och derefter endast leverera dem bland dessa, som händelsevis blifvit felfria, och staten kan då lätt komma att bedragas. Många gånger kan man nemligen ej af patronens utseende döma till användbarheten, utan först vid begagnandet upptäcker man, om den ej är af tillräckligt god beskaffenhet. Jag anser således, att redan af det prof, plåten får genomgå, då den förvandlas till skål, så mycken erfarenhet vinnes, att den ekonomiska vinst af $\frac{1}{20}$ öre per patron, som skulle kunna göras på sätt, nyss påpekats, icke är att fästa sig vid.

Men, mine herrar, det är ännu en omständighet, som jag vill nämna, och det är den, att, enligt uppgift af Stockholms tullkammare, skålar draga en tull af 5 öre per kilogram, under det att tullen på plåt är 5 öre per kilogram. Och efter denna lilla upplysning tror jag, att den beräkning ramlar, enligt hvilken hundra tusentals kronor gå förlorade för staten, på den grund att patronerna tillverkas af plåtar och icke af skålar. Det blir alldeles tvärtom en motsvarande eller än större förlust, om man skulle använda den af den ärade granskaren förordade metoden.

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Härmed tror jag mig hafva framlagt tillräckligt bevisande skäl, hvarför jag ej hyser en obetingad tillit till de beräkningar, som af den ärade talaren blifvit lemnade. Jag vill dessutom påpeka, att han, för att det skulle taga sig bättre ut förmodligen, till grund för sina beräkningar lagt de 40,000,000 patronhylsorna till mobiliseringsammunitionen, hvilka dock, såsom herrarne väl veta, tagas färdiga från utlandet, i stället för att inskränka beräkningen till endast den ammunition, som kallas för förbrukningsammunition, 10¹/₂ million patroner, hvilket varit det rigtiga. Jag kan därför ej hjälpa, att jag ej hyser så stort förtroende till de gjorda beräkningarna, att jag skattar betydelsen af den ärade talarens anförande så högt, som det kanske vid första åhörandet syntys många inom denna kammare förtjena.

Herr Zetterstrand: För en stund sedan påstods från statsrådsbänken, att jag här skulle hafva lemnat origtiga uppgifter. I anledning deraf ber jag att få säga, att jag alltid plägar omsorgsfullt söka sätta mig in uti de föreliggande frågorna, på det att jag må undvika att komma med origtiga uppgifter, och aldrig, det ber jag att få försäkra, kommer jag afsigtligt med sådana.

Hvad beträffar de uppgifter, jag här i dag lemnat, grunda de sig dels på detta års och dels på de föregående årens statsverkspropositioner. Förekomma alltså fel uti dessa, kunna äfven mina uppgifter vara felaktiga, hvarom icke, tror jag, att jag har rätt.

I statsverkspropositionen vid 1892 års lagtima riksdag läses sålunda: »samtidigt med antagandet af gevär med liten kaliber hade deremot» — fortsätter generalfälttygmästaren — »i de flesta stater infanteristens personliga ammunitionsutrustning betydligt ökat. I Tyskland utgjorde densamma nu 150, i Österrike 140 patroner och i Frankrike vore man betänkt på en ökning till ungefär samma antal.»

»Hvad Sverige anginge, hade den genom nådigt bref den 12 oktober 1889 tillsatta komité för utarbetande af förslag till fältförvaltnings- och etappreglementen i sitt under sistförflutna maj månad till Kongl. Maj:t aflemnade förslag till fältutrustningsplaner beräknat den personliga ammunitionsutrustningen vid beväpning med 1867—1889 års gevär till 100 patroner, och skulle, med denna siffra till utgångspunkt, den i det föregående omnämnda totalsumman

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

22,000,000 komma att höjas till i rundt tal 24,000,000.» »I denna siffra inginge emellertid endast den ammunition, som bures af soldaten eller medfördes i bataljonernas ammunitionsvagnar och i ammunitionskolonnerna äfvensom den, som beräknades blifva förbrukad under de i mobiliseringsinstruktionen föreskrifna skjutöfningarna. Derutöfver måste dock i förråden äfven finnas ammunition till ersättande af förbrukningen vid armén och, enligt generalfälttygmästarens åsigt, kunde för detta ändamål en ammunitions mängd uppgående till 50 proc. af den till armén utlemnade icke anses för stor.»

Här står således, att det skulle erfordras 100 + 50 patroner per man, och det är just hvad jag uppgifvit. Äfven de andra uppgifterna jag lemnat, öfverensstämma, såsom herrarne nog torde finna, med regeringens föregående meddelanden.

Endast i ett afseende har jag icke *i allo* följt uppgifterna uti innevarande års statsverksproposition, hvilken, som känt är, innehåller följande mening: »härmed» — d. v. s. i och med anskaffandet af de 36,000,000 patronerna — »vore visserligen icke hela behofvet fylldt af mobiliseringsammunition för eldhandvapen inom armén, sådan den blefve, sedan 1892 års omorganisation fullt genomförts. Såsom framginge af statsrådets och chefens för landt försvarsdepartementet underdåniga yttrande till statsrådsprotokollet den 2 januari 1896, vore nemligen det ofvan angifna behofvet af 36,000,000 patroner — hvilket genom nådig proposition tillkännagafs för 1892 års lagtima riksdag och redan då ansågs såsom ett minimum — beräknadt efter arméns dåvarande numerär, hvilken emellertid genom 1892 års förbättrade härordning sedermera ökats, i följd hvaraf det erforderliga antalet patroner måste ökas till minst 40,000,000. Fyllandet af det sålunda uppkomna ökade behofvet syntes dock, såsom ock antyddes i nyss åberopade yttrande till statsrådsprotokollet, lämpligen böra sättas i sådant samband med anskaffningen af 6,5 mm. gevär, att det ofvan angifna antalet 40,000,000 patroner af sagda kaliber funnes färdigt vid den tidpunkt, då armén komme att vara, åtminstone till sin hufvudsakliga del, försedd med 6,5 mm. vapen och följaktligen skulle mobilisera med sådana.»

Som herrarne märkte, utgick jag i mitt första anförande derifrån, att det är inalles 36 millioner patroner, som skola anskaffas. Här i statsverkspropositionen är det verkligen uppgifvet, att detta antal framdeles måste ökas med 4 millioner. Men denna anskaffning behöfver man väl nu icke taga hänsyn till, enär framställning derom sedermera kommer att göras. Orsaken till, att jag icke berört dessa ytterligare erforderliga 4 millioner patroner, har derjemte varit den, att statsutskottet icke heller ansett sig böra taga hänsyn till dem utan tvärtom i sitt utlåtande sagt: »Enär medelst anvisande af det af Kongl. Maj:t nu äskade belopp ifrågavarande anskaffningsbehof blefve fylldt, hemställer utskottet», etc. Äfven på andra grunder har jag underlåtit att tala om dem, nemligen af *granmlagenhets*skäl, ty i afseende på dessa patroner förekommer i statsverkspropositionen en

uträkning, som förefaller mig minst sagdt besynnerlig, och angående hvilken jag icke velat ingå i någon närmare kritik. Denna ytterligare ammunitionsanskaffning torde emellertid vara af ringa betydelse för den föreliggande frågan. Jag vidhåller fortfarande mitt förut gjorda yrkande.

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Chefen för landtförsvarsdepartementet herr statsrådet friherre Rappe: Det skulle vara mycket ledsamt, om mina ord fallit så, att de kunde uppfattas, som om jag skulle satt i fråga, att herr Zetterstrand afsigtligt kommit fram med uppgifter, som icke vore rigtiga. Det har naturligtvis icke varit meningen.

För öfrigt begärde jag ordet endast för att påpeka, att den personliga utrustningen icke är allt. Ty dessutom måste det finnas ammunition vid hvarje truppenhet för bataljonernas ammunitionsvagnar, vid hvarje fördelning för ammunitionskolonnerna samt derutöfver vid arméns förråd, såväl de, som åtfölja armén, som de, som förblifva i hemorten. Det är detta, som jag velat framhålla, för att man skall finna, att det är ett större antal patroner än 100 eller 150, som är erforderligt, för att armén skall vara fullt utrustad.

Herr Pantzarhielm: Med anledning af hvad herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet nyss anförde mot mina kalkyler, skall jag be att få fästa herr statsrådets uppmärksamhet på, att man icke genom att *tro* en sak kullkastar en på siffror grundad kalkyl. Om också tron vore så stark, att den kunde försätta berg, äro siffrorna dock starkare. Är felräkning begången i mina sifferuppgifter, är det mitt fel; men då skall man påpeka sådan felräkning och icke säga: *jag tror*.

Vidare skall jag be att få fästa herr statsrådets uppmärksamhet på, att det icke betalas någon tull för de ifrågavarande patrondelarne. Att då här tala om tull tror jag icke vara på sin plats.

För öfrigt skall jag be att få nämna, att den kalkyl, som säger, att 1,000 stycken hylsor med tändhattar och kulor kosta 54 kronor, är uppgjord under förutsättning af tullfri införsel. Skall tull tillkomma, blir priset 62 kronor 50 öre; hvadan således tullen belöper sig till 8 kronor 50 öre för 1,000 sådana delar. Jag vidhåller fortfarande mitt yrkande.

Herr Zetterstrand: Herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet fäste nyss kammarens uppmärksamhet på, att man måste taga hänsyn till icke endast den personliga ammunitionsutrustningen utan äfven till den, som behöfves för ammunitionsvagnar och förråd. Jag skall med anledning deraf be att få påpeka, att jag äfven tagit hänsyn till alla dessa usrustningar. Det står ju i 1892 års statsverksproposition, såsom herrarne nyss hörde, efter uppgiften att den personliga ammunitionsutrustningen vore beräknad till 100 patroner följande: »I denna siffra inginge emellertid endast

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

(Forts.)

den ammunition, som bures af soldaten eller medfördes i bataljonernas *ammunitionsvagnar* och i ammunitionskolonnerna äfvensom den, som beräknades blifva förbrukad under de i mobiliseringsinstruktionen föreskrifna skjutöfningarna. Derutöfver måste dock i *förråden* äfven finnas ammunition till ersättande af förbrukningen vid armén, och, enligt generalfälttygmästarens åsigt, kunde för detta ändamål en ammunitionsmängd uppgående till 50 proc. af den till armén utlemnade icke anses för stor.» Det är ju sålunda precis, hvad jag sagt, eller att 150 patroner skulle utgöra dels den personliga utrustningen, och dels den, som skulle finnas i förråden. Mina uppgifter sammanfalla ju således fullkomligt med hvad i 1892 års statsverksproposition meddelats.

Herr vice talmannen Danielson: Då jag tillhör statsutskottet och deltagit i detta ärendes behandling på den afdelning, som förberedt frågan, skall jag be, att få uttala den uppfattning jag haft beträffande föreliggande anslag. Jag tror, att det skall blifva mycket svårt för Riksdagen att i år komma från att bifalla, hvad Kongl. Maj:t begärt och utskottet tillstyrkt. Ty Riksdagen har, som herrarne veta, prutat på detta anslag rätt betydligt under många år, hvarför jag tror, att det skulle innebära en våda att vidare pruta på det. Jag misstycker visst icke, att uttalanden göras mot hvad statsutskottet hemställer, lika litet som jag tillhör dem, som ifrå för höga anslag; men i detta fall tror jag, att man bör se saken från en annan sida, än man här tyckes se den ifrån, då det blott talas om förråd och behof. Ty om någon händelse skulle påkalla ett uppträdande af våra värnpliktige söner för värnande af vår neutralitet, då undrar jag, huru vi skulle stå till svars, om vi icke tillsett, att de hafva den ammunition, som vederbörande ansett behöflig. Jag tror, att vi då skulle stå ganska illa till svars; och det är från den sidan, jag sett saken. Jag anser, att det här icke är fråga om mer eller mindre förtroende till det ena eller det andra uttalandet, utan att saken bör ses från den sidan, att — då vi beslutat en lag, som bestämmer, att våra söner skola deltaga i fäderneslandets försvar — vi äfven böra se till, att vapen och ammunition icke fattas dem. Det är det skälet, som talar för mig. Som herrarne finna, gäller det här icke heller något så högt belopp. I fjor beviljades 600,000 kronor för detta ändamål, och nu begär Kongl. Maj:t 750,000 kronor således blott 150,000 kronor mer än i fjol. Inom utskottet tänkte vi därför — då, som herrarne veta, denna Riksdag har större tillgång på medel än förut — att det kunde vara så godt att nu på en gång fylla behofvet af mobiliseringsammunition, så att vi sedan kunde slippa från den saken. Jag vill därför tro, att denna kammare icke skall neka att gifva våra söner den tryggheten att veta, att, om de kallas till fosterlandets försvar, de ega vapen och den ammunition, som för dessa är erforderlig; och då hafva vi gjort, hvad på oss ankommer. Jag föreställer mig, att våra söner kunna strida med söndriga rockar

och trasiga beklädnadspersedlar för öfrigt, men utan vapen och ammunition går det icke.

Jag tror därför, att vi påtaga oss ett tungt ansvar, om vi icke nu, då medel finnas, bevilja anslaget. Jag vill gerna vara med om att spara med statens medel, men i nu förevarande fall anser jag mig icke kunna stå till svars med att vägra, hvad Kongl. Maj:t begärt. Ett annat beslut tror jag endast skulle alstra missmod i landet bland vår ungdom. Dessa äro de synpunkter, hvarifrån jag sett denna fråga.

För öfrigt hvarken kan eller vill jag ingå i något bedömande om, hvad som här anförts om beräkningen af denna mobiliseringsammunition med mera dylikt. Jag tror ock, beträffande hvad herr Pantzarhielm yttrade om den der »konstiga» hästen på Marieberg, att den saken nog kommer att rättas, och hästen få en annan körsvan. Detta hör ju icke heller till saken.

Ur synpunkten af att de hemmavarande och hela landet skall se, att vi fullt uppfatta den skyldighet, som vi ålagt våra värnpligtige söner beträffande landets försvar, och för att visa, att vi icke undandraga oss vår pligt att sörja för att de i farans stund må ega erforderlig utrustning af ammunition, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Ersson* i Vestlandaholm.

Herr *Collander*: Den förste ärade talaren utgick från den åsigten, att han till fullo insåg vigten utaf, att behovet af mobiliseringsammunition blefve tillgodosedt. Han stälde sig således icke på den ståndpunkten, att han ansåg, att anskaffningen häraf vore af underordnad betydelse. Men han anförde, såsom det synes mig, fullt goda och rigtiga skäl för sitt yrkande om, att det äskade beloppet borde fördelas på två år, då den ifrågavarande ammunitionen endast utgör en mindre del af den kvantitet, som regeringen ansett behöflig att finnas i förråden. Detta är ett skäl, som på intet sätt upphäver talarens åsigt om vigten af denna ammunitionens anskaffning. Den har han aldrig bestridt, utan han har tvärtom i sitt första anförande betonat, att denna anskaffning vore af stor vikt.

Jag kan icke, såsom herr vice talmannen sökt vilja göra troligt, finna, att i en nedsättning eller, såsom den förste talaren kallade det, en fördelning af anslaget på två år kan ligga något uttalande om, att Riksdagen icke skulle vilja tillgodose förevarande behof. Det förundrar mig tvärtom, att herr vice talmannen, som ju för sparsamhetens talan, icke kan inse, att en fördelning af anslaget på flera år i förevarande fall mycket väl låter sig göra. Om utskottet, såsom jag förmodar, för sin hemställan haft samma hufvudskäl som herr vice talmannen, eller att vi på grund af de rikliga statsinkomster, som finnas, böra i denna sak taga ett längre steg framåt, än vi annars bort göra, så får jag säga, att det skälet icke synes mig fullgiltigt.

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

(Forts.)

Ty det är af vigt, att, äfven om det finnes rikliga inkomster, vi icke drifva upp budgeten. Jag ber att få erinra derom, att, när år 1888 det nya tullsystemet infördes, ett af de skäl, som därför anfördes, var, att då den föregående periodens män icke varit sparsamma med statens medel, utan allt för mycket anlitat lånevägen, man borde af de rikliga inkomster, tullarne komme att lemna, söka att afbetala något på de skulder, som då gjordes. Det var visserligen ett löftesord, men ett ord som icke blifvit inlöst, ty budgeten har sedan dess oupphörligt ökats. Jag kan icke se något skäl för att fortgå på den vägen. Vi böra vara sparsamma, äfven om vi hafva rikliga inkomster, ty vi veta icke, hvad kommande år kunna medföra. Under sådana förhållanden och då jag icke kan inse, att herr Zetterstrands förslag lägger hinder i vägen för hvad som tillhör hvarje svensk man eller att se till att fosterlandets försvar tryggas, utan att det endast afser en välbetänkt sparsamhet, skall jag be att få yrka bifall till samma förslag och afslag å utskottets hemställan.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre Rappe: Jag begärde ordet med anledning af talarens på skånebänken sista yttrande, så att jag må kunna afsluta mitt mellanhavande med honom. Jag ber då att få nämna, att hvad de materieldelar angår, som införas till Marieberg från utlandet, *så betalas i sjelfva verket tull för dem*. Dermed förfaller hans senaste inlägg.

Herr Erickson i Bjersby: Af hvad under öfverläggningen i denna fråga hittills förekommit har jag blifvit ännu mera än förut öfvertygad derom, att det förslag, som statsutskottet framställt, bör af kammaren godkännas. Är nemligen, såsom här uppgifvits, administrationen på Marieberg, der ammunitionen tillverkas, otillfredsställande, är det ett ytterligare skäl att, så fort ske kan, fylla den, enligt år 1891 uppgjord plan för anskaffning af mobiliseringsammunition till eldhandvapen åt armén, återstående delen af behofvet.

Inom statsutskottet har jag af sparsamhetshänsyn medverkat till det förslag, som nu föreligger. Jag ansåg nemligen, att, då Riksdagen icke kan undgå att bevilja hvad som återstår af den beräknade kostnadssumman 4,000,000 kronor för ifrågavarande ändamål, eller 750,000 kr., och vi icke heller kunna tänka oss att utsträcka tiden för anslagets fördelning längre än till två år, Riksdagen gjorde klokast i att nu bevilja hela beloppet, då penningar för ändamålet finnas. Ty det är gifvet, att, om vi nu bevilja ett mindre belopp för år 1898 än det af Riksdagen för år 1897 beviljade beloppet, 600,000 kronor, tillverkningen måste inskränkas och i följd deraf proportionsvis ställa sig dyrare. Om vi åter bifölle friherre Klinckowströms motion och bestämde anslaget till 600,000 kronor, blefve ju följden den, att vi, såsom denne motionär helt säkert också tänkt sig, nästa år finge bevilja återstoden eller 150,000 kronor för år 1899. Men tro herrarne verkligen, att man då med ett så litet be-

lopp skulle kunna fortsätta och avsluta tillverkningen utan förhållandevis stegrade kostnader? Nej, visst icke! Det är alldeles tydligt, att ju mindre belopp man får röra sig med, desto dyrare blirver tillverkningen.

Här är, såsom herr vice talmannen påpekat, icke fråga om något stort belopp. Längre fram i betänkandet komma vi till större siffror, och jag undrar, om den förste talaren då kommer att yrka på, att exempelvis återstående anslaget till sjöbefästningarna också skall delas på två år. Jag har ännu i minne den ställning, han intog till detta anslag förra året. Att det då af Kongl. Maj:t för sistnämnda ändamål begärda anslaget beviljades, berodde ingalunda på något tillgörande från statsutskottets ledamöter från denna kammare.

Äfven jag önskar hålla den del af budgeten, som afser militära ändamål, inom måttliga gränser. Och statsutskottets ledamöter från Andra Kammaren kunna icke med skäl beskyllas för underlåtenhet att icke hittills hafva så mycket som möjligt stått och fortfarande stå på sparsamhetens sida. Deremot gifves det många andra här i kammaren, som ofta bidragit till genomdrifvande af de begärda högre anslagen, och har en gång så skett, måste Riksdagen taga konsekvenserna af sitt beslut och derefter ordna saken så godt omständigheterna medgifva. Så är förhållandet ej blott i fråga om nu föredragna punkten, utan äfven och i än högre grad beträffande de flesta stora anslagen under fjerde och femte hufvudtitlarne.

Jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Höglund: Jag har under diskussionen fäst mig vid, att de, som talat mot detta anslag, uteslutande varit stadsrepresentanter, och de, som talat för detsamma, representanter från landsbygden. Det är endast och allenast för att icke så skall förblifva, som jag begärt ordet.

Jag ber att få förklara, att stadsrepresentanterna icke — hvilket äfven förut bort vara klart — såsom en man stå bakom dem, som vilja förvägra våra söner, hvilka en gång skola ut och försvara vårt fädernesland, den ammunition de behöfva. I sak har jag ingenting att tillägga, enär hvad som deri behöft sägas mångfaldiga gånger blifvit sagdt.

Jag anhåller därför att få instämma med herr vice talmannen i yrkandet om bifall till statsutskottets hemställan.

Med Herr Höglund förenade sig herr *Boëthius*.

Herrar *Walter* och *Bromée* förklarade sig instämma i herr Zetterstrands yrkande.

Härmed var öfverläggningen slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan oförändrad och *dels* på bifall till densamma med den af herr

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Angående anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Zetterstrand yrkade förändring; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef likväl begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller, hvad statsutskottet hemställt i 22:dra punkten af förevarande utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit att för anskaffning af mobiliseringsammunition till eldhandvapen åt armén på extra stat för 1898 anvisa 375,000 kronor.

Omröstningen utföll med 105 ja och 104 nej, och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits i oförändradt skick.

Punkten 23.

Bifölls.

Angående anslag till skjutfält för Vendes artilleriregemente.

Vid föredragning dernäst af *punkten 24*, angående anslag till skjutfält för Vendes artilleriregemente, begärdes ordet af

Herr Nydahl: I anledning af den nu föredragna punkten ber jag att få yttra några ord angående en närbeslägtad fråga, som möjligen kan hafva någon betydelse för uppfattningen af den nu föreliggande, jag menar nemligen flyttningen af Vesternorrlands regementes etablissement.

Af kongl. brefvet den 20 november 1896 finner jag, att Kongl. Maj:t befalt, att Vesternorrlands regementes öfningar skola förläggas från Sänga mo till Sollefteå på dag, som framdeles af Kongl. Maj:t bestämmes. Arméförvaltningen har också för ändamålet af Graninge-
verken för en köpeskillning af 72,876 kronor 40 öre inköpt ett invid Sollefteå bruk beläget jordområde om 50,49 hektar och Kongl. Maj:t till bestridande af kostnaderna för flyttningen i nåder anvisat ett belopp af 178,476 kronor 40 öre, att utgå: 83,476 kronor 40 öre med en tredjedel eller 27,825 kronor 40 öre från anslaget till det icke garnisonerade infanteriets och kavalleriets vapenöfningar samt med två tredjedelar eller 55,650 kronor 94 öre från anslaget till beväringmanskapets vapenöfningar och återstående 95,000 kronor från anslaget till byggnader och sängkläder å mötesplatserna m. m. Af Sollefteå kommun har beviljats 6,000 kronor som bidrag till transport

af byggnader m. m. Det kan ju hända, att fjerde hufvudtitelns besparingar, hvarå statsutskottet gifvit Kongl. Maj:t anvisning, för den händelse det förordade beloppet, 120,000 kronor, icke skulle räcka till för anskaffande och anordnande af skjutfält för Vendes artilleriregemente — det kan hända, säger jag, att fjerde hufvudtitelns besparingar icke komma att visa sig tillräckliga såväl för betäckande af de slutliga kostnaderna för flyttande af Vesternorrlands regementes etablissement till Sollefteå som för det i föreliggande betänkande omordade ändamål, och från den synpunkten har jag trott, att det icke skulle vara ur vägen att i detta sammanhang beröra frågan om flyttningen af Vesternorrlands regementes etablissement.

Det är dock hufvudsakligen af en annan anledning, som jag ansett mig böra taga till orda i denna fråga här i kammaren. Jag fick nemligen häromdagen från för saken intresserade personer i min hemort mottaga, jemte en hel del handlingar i frågan, en anmodan att göra hvad jag förmår för att motverka flyttningen af etablissementet till *Sollefteå*. De veta således icke deruppe, att frågan redan är afgjord. Underrättelsen derom kommer till dem helt visst såsom en mycket obehaglig öfverraskning. Då ryktet om att det var ifrågasatt, att etablissementet skulle flyttas, började cirkulera inom länet, framkallade det mycken undran och förvåning och många kommentarier. Man ville icke tro, att någon afsevärd strategisk fördel skulle vinnas genom etablissementets flyttning till *Sollefteå*, i alla händelser icke så stor, att den kunde anses motsvara de med flyttningen förenade kostnaderna. Emellertid syntes man hafva väntat, att ärendet skulle komma att underställas Riksdagen, då man antog, att Kongl. Maj:t icke disponerade för ändamålet tillräckliga medel. Och man lugnade sig något vid den tanken, att, när frågan förelades Riksdagen, man åtminstone skulle få veta *skälen*, hvarför flyttningen ansåges nödvändig eller åtminstone önskvärd. Då någon kongl. proposition icke afhöordes vid sistlidna års riksdag, väntade man, att frågan ändå skulle bringas på tal inom Riksdagen genom någon ledamot af denna kammare. Ej heller detta inträffade, och nu är, som sagdt, frågan afgjord. Någon ändring deri kan naturligtvis icke *jag* åstadkomma; men jag har likväl ansett mig böra bringa frågan på tal här i kammaren under den förhoppning, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet skall finna det lämpligt att upplysa kammaren och allmänheten om, hvilka skäl som varit bestämmande vid frågans afgörande.

I den skrifvelse, som jag här har i min hand, framhålles, att, i händelse en flyttning från Sånge skulle anses absolut nödvändig, Gårdnäsmon borde föredragas framför den föreslagna platsen vid Sollefteå bruk; att Gårdnäsmon, som är belägen vid Gårdnäs jernvägsstation, i strategiskt hänseende är fullt lika fördelaktig som platsen vid Sollefteå bruk; att, om lägret förlades till Gårdnäs, hela den för lägret behöfliga jordareal skulle lemnas gratis af Sånge kommun, då deremot platsen vid Sollefteå bruk kostade öfver 70,000 kronor;

*Angående
anslag till
skjutfält för
Vendes artilleri-
regemente.*
(Forts.)

Angående
anslag till
skjutfält för
Vendes artill-
eriregemente.
(Forts.)

att Gårdnäsmon, som utgjordes af en jemn sandmo, tarfvade en obetydlig het i anläggningskostnad i jämförelse med den andra platsen vid Sollefteå bruk, hvilken till större delen bestode af lermylla på lerbotten och hvilken sålunda fordrade en vidlyftig dränering och gruspåfyllning, innan den blefve för ändamålet tillfredsställande, hvarjemte denna plats komme att förorsaka betydliga kostnader genom svårigheten att på dylik mark få en tillräcklig fast grund för nödiga hus och åbyggnader o. s. v., o. s. v.

För min del tillåter jag mig icke att uttala något eget omdöme i frågan, ehuru jag måste bekänna, att det synes mig mycket antagligt hvad som här anförts till förmån för Gårdnäsmon. Jag och många med mig skulle vara mycket tacksamma, om herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet ville med några ord skingra de — antagligen mycket origtiga? — föreställningar, som allmänheten, eller åtminstone en stor del af allmänheten, hyser i denna sak.

Vidare anförde

Herr A. Hedin: Den fråga, herr talman, på hvilken den siste ärade talaren fäst uppmärksamheten, var mig redan för länge sedan bekant; men trodde jag naturligtvis, att frågan om förflyttning af den ifrågavarande lägerplatsen ändtligen hade, i följd af förståndigt folks råd, fått förfalla. När den nu emellertid, såsom den siste talaren till min stora öfverraskning upplyst, verkligen har blifvit afgjord, så att förflyttningen skall vara beslutet, är det en åtgärd af den beskaffenhet, att jag nu icke skall upptaga kammarens uppmärksamhet med något tal derom, emedan den är för vidlyftig att så här episodvis beröras, och emedan jag finner det lämpligare att vid ett annat tillfälle och i en annan form bringa denna fråga under Riksdagens pröfning.

Men hvad den siste talaren anført gifver en ökad anledning till en framställning, som jag i alla fall tänkt göra vid denna punkt. Den rör icke statsutskottets hemställan, den rör endast en liten del af statsutskottets motivering. Genom något förbiseende, som jag ju kan finna lätt förklarligt inom ett utskott, som är så upptaget af göromål, att det icke gerna är tänkbart, att man der skall hinna noga granska hvarje bit, hvarje rad af ett utlåtande, har här inflytt ett yttrande, som är särdeles betänkligt. Det är den sista punkten i motiveringen, som lyder: »Skulle detta belopp icke visa sig tillräckligt, föreställer sig utskottet, att det öfverskjutande beloppet skulle utan svårighet kunna anvisas af fjerde hufvudtitelns besparingar». Om en sådan användning af besparingar vore medgifven genom ett riksdagsbeslut, eller om statsutskottet här föreslagit Riksdagen att fatta ett sådant beslut, då skulle ingenting vara att säga om den saken från formel synpunkt. Funnes ett riksdagsbeslut, som legaliserade en sådan användning af besparingarna, som här i motiveringen förutsattes, så kunde det ju vara rimligt, att statsutskottet såsom

motiv för sitt förfarande att pruta på det af Kongl. Maj:t begärda anslag gifve Kongl. Maj:t eller departementschefen liksom ett slags påminnelse om att det finnes den utvägen att anlita, att nemligen använda tillgängliga besparingar. Men ett sådant beslut existerar icke, och således kan Kongl. Maj:t strängt taget icke genom en sådan anvisning, en sådan påpekning, som här är gjord, äfven om den kommer att ingå i en Riksdagens skrifvelse, finna sig auktoriserad att på det sättet använda besparingarna. Men det är mycket sannolikt, att Kongl. Maj:t i sådant fall kommer att göra det. Kongl. Maj:t kommer säkert icke att så noga skilja mellan ett Riksdagens beslut, klämman i en eventuel riksdagsskrifvelse, och en detalj i motiveringen, utan skall förmodligen anse, att hvad i motiveringen står utgör någonting lika godt som en modifikation af Riksdagens beslut angående Kongl. Maj:ts rätt att disponera öfver besparingarna. Och det är detta, som är så ytterst betänkligt. Statsutskottet har icke lof att lemna en sådan anvisning och derigenom binda Riksdagens händer.

Förhållandet är i korthet följande. Till en början ber jag att få erinra om något, som man ständigt glömmer, men som man ständigt borde hafva i minnet, nemligen att bestämmelserna om Kongl. Maj:ts rätt att förfoga öfver besparingarna datera sig från en epok, då Riksdagen sammanträdde allenast hvar femte år. Det är ju helt naturligt — jag behöfver icke utveckla det vidare — att det då var nödvändigt i helt annan grad, än nu rimligtvis kan vara förhållandet, att ställa till Kongl. Maj:ts förfogande medel under den långa tid, som då förflöt mellan riksdagarne, mot hvad nu är fallet, då Riksdagen sammanträder hvarje år. Den saken böra vi hafva i minnet, att Kongl. Maj:ts rätt att förfoga öfver besparingarna daterar sig från den tiden, från 1834—1835 och 1840—1841 års Riksdagar. Nu är det så, att senast den 16 maj 1896 Riksdagen fastställt grunder för dispositionen af besparingarna, de grunder, som finnas angifna i Rikets Ständers skrifvelse den 12 maj 1841. Riksdagen har fastställt dem att gälla för år 1897 och intill dess ny statsreglering vidtager. Jag tager vidare för alldeles gifvet, att om några månader innevarande Riksdag säkerligen kommer att i samma ordalag upprepa denna auktorisation för Kongl. Maj:t att förfoga öfver besparingarna, med hänvisning således till 1841 års riksdagsskrifvelse. Nå väl, hvad säger denna 1841 års riksdagsskrifvelse? Den säger: »de besparingar, hvilka intill nästa Riksdag kunna å någon eller några af hufvudtitlarne uppkomma, må fortfarande af Eders Kongl. Maj:t användas till sådana af Rikets Ständer ej förut pröfvade utgifter, hvilka hädanefter kunna finnas för Rikets Styrelse af oundrökligt behof påkallade,» o. s. v.

Således, dispositionsrätten, sådan den är medgifven i 1841 års riksdagsskrifvelse, hvilken enligt 1896 års riksdagsbeslut fortfarande gäller, angår sådana ändamål, som icke varit underkastade Riksdagens pröfning. Detta är helt naturligt, det erinrar om tiden, då dessa

*Angående
anslag till
skjutfält för
Vendes artilleriregemente.*
(Forts.)

*Angående
anslag till
skjutfält för
Vendes artill-
eriregemente.*
(Forts.)

bestämmelser uppkommo, och afser det fall, då oundgängliga behof inträffade mellan riksdagarne och Kongl. Maj:t icke förut fått och icke kunde få några medel af representationen sig beviljade. För sådana utgifter var det, som Kongl. Maj:t skulle få förfoga öfver besparingarne, och det gäller ännu. Således, denna anvisning till Kongl. Maj:t att för ett ändamål, som detta års Riksdag just pröfvat, och för hvilket Riksdagen utan tvifvel kommer att bevilja åtminstone dessa 120,000 kronor, anvisningen att för det af Riksdagen redan pröfvade ändamålet anlita besparingarna står i strid med gällande riksdagsbeslut. Nu är det alldeles gifvet, att Riksdagen kan upphäfvat detta riksdagsbeslut, kan ändra detsamma en gång för alla, det är tills någon ny anordning vidtages, eller Riksdagen kan med hänsyn till särskilda förhållanden gifva Kongl. Maj:t en extra auktorisation, men detta måste ske derigenom, att, vare sig med eller utan framställning från Kongl. Maj:t eller motionär, statsutskottet till kamrarne aflåter formlig hemställan om ett sådant beslut. Deremot tillkommer icke ett riksdagsbeslut och dermed en auktorisation för Kongl. Maj:t att i vidsträcktare mån än hittills disponera besparingarne, derigenom att i motiveringen inryckes ett antagande, att Kongl. Maj:t väl kan använda besparingarne för ifrågavarande ändamål. Den saken är klar. Men, som jag sade, det är mycket troligt, att Kongl. Maj:t skall uppfatta ett sådant påpekande på det sättet — och det kan vara ursäktligt, om Kongl. Maj:t så gör — ehuru, med iakttagande af mycken formstränghet, Kongl. Maj:t tvifvelsutän borde förklara, att hvad här står i motiveringen och möjligen kommer att inflyta i Riksdagens skrifvelse icke kan, gent emot hvad Riksdagen i detta ämne formligen beslutat, anses innefatta en auktorisation för Kongl. Maj:t att förfoga öfver besparingarna, utan är för Kongl. Maj:t alldeles värdelöst. Men jag tror icke, Kongl. Maj:t kommer att vara så — sträng.

För att nu icke denna olägenhet skall uppstå, skall jag anhålla, visserligen om bifall till statsutskottets hemställan, men att kammaren måtte fatta detta beslut med den uttryckliga förklaring, att kammaren icke delar den uppfattning, statsutskottet uttalat i motiveringens sista punkt från ordet »skulle» till och med ordet »besparingar», hvarigenom således förebygges, att de orden kunna komma att inflyta i Riksdagens blifvande skrifvelse i ämnet.

Chefen för landtförsvarsdepartementet herr statsrådet friherre Rappe: Herr grefve och talman! Jag har blifvit uppkallad af den näst föregående talaren. Om det är kammarens önskan att höra motiven för Vesternorrlands regementes förflyttning från Sångamo till Sollefteå, är jag genast färdig att redogöra härför, ehuru jag icke är öfvertygad om, att den frågan hör till den föreliggande punkten, men om, som sagdt, kammaren så önskar, skall jag gerna redogöra för dessa motiv.

Då 1892 års härordning skulle uppgöras, var en bland de största svårigheterna den att kunna bringa ned kostnaderna, så att de icke väsentligt öfverstege hvad som beräknats i det förslag, som framlades för lagtima Riksdagen 1892.

Jag är säker på, att de af kammarens ledamöter, som vid 1892 års urtima riksdag sutto i det särskilda utskottet, kunna vitsorda, att den proposition, som till dem lemnades från Kongl. Maj:t, var så noga beräknad, och att man deri hade så tagit vara på alla möjliga utvägar, som stodo till buds, för att å ena sidan nedbringa kostnaderna och å den andra inom dessa kostnader få in så mycket organisation som möjligt, att det var synnerligen svårt att kunna göra några ytterligare besparingar.

Ibland de kostnadsbelopp, som voro temligen stora och som — då man hållit på i tjugu års tid och arbetat med härordningsförslag — man i följd deraf redan på förhand visste skulle möta motstånd, voro de utgifter, som föranleddes af kasernbyggnader och etablissement. För att dessa kostnader icke skulle blifva alltför stora, uteslöt man ifrån denna post så mycket man kunde. Framför allt tog man icke upp de utgifter, som skulle blifva en följd af ändringarna med afseende å infanteriets förläggning. Det gälde nemligen framför allt att å specialvapnen anskaffa de kaserner och etablissement, utan hvilka dessa icke kunde uppträda och verka. Man var således icke blind för, att utom de kostnader, som i förslaget då framlades för urtima Riksdagen, skulle äfven åtskilliga andra behöfvas, särskildt för infanteriet, när det der gälde att förvandla corpser på en bataljon till regementen på tre bataljoner, eller att sammanslå olika corpser till ett regemente, och de förflyttningar, som derutaf blefvo en följd. Men man ansåg, att frågan skulle låta sig lösas i framtiden, så att man, utan att nödvändigtvis behöfva gå till Riksdagen, skulle i afseende å dessa kostnader kunna hjälpa sig fram såsom man förut under långliga tider måst göra, då fråga varit om utvidgning af mötesplatser eller flyttning af sådana. Uti det förslag, som framlades 1892, ingick också att låta Jemtlands hästjägarecorps förvandlas till ett regemente på fem sqvadroner på det sättet, att två sqvadroner skulle vara kvar såsom indelta, och tre skulle sättas upp som värfvade. Riksdagen förändrade emellertid förslaget derhän, att hela regementet förvandlades till värfvadt. I och med detta beslut kunde en rationellare förläggning af samtliga trupper, tillhörande den norrländska fördelningen, uppgöras, hvilken emellertid icke kunde sättas i verket utan betydliga omflyttningar. Det blef derigenom möjligt att flytta kavalleriet till den front, der det hade största sannolikhet att komma till användning, i stället för att vara förlagdt, så att säga, i kön, i slutet af fördelningen, fastän å andra sidan man väl insåg de svårigheter, som skulle blifva förknippade med att sätta upp ett uteslutande värfvadt regemente — och dessa svårigheter hafva också redan trädt fram.

Genom norra stambanans tillkomst har det också blifvit möjligt

*Angående
anslag till
skjutfält för
Vendes artilleriregemente.*
(Forts.)

*Angående
anslag till
skjutfält för
Vendes artilleriregemente.*
(Forts.)

att sätta i verket förflyttningar af norrländska fördelningens trupper, så att en hastig mobilisering äfven af dem i möjligaste måtto befordrades. De öfriga fördelningarna hade redan så pass utvecklade jernvägsnät till sitt förfogande och voro tillräckligt koncentrerade, för att deras sammandragande icke skulle möta betydligare svårigheter, i jemförelse med hvad förhållandet var med den vidsträckta norrländska fördelningen, der det var mycket svårt att kunna finna ett, om jag så får uttrycka mig, »centrum» för hela samlingen.

Ett sådant kunde man dock finna äfven i Norrland, sedan norra stambanan kommit till stånd, och man bestämde sig då för *Sollefteå*. Visserligen är det sant att om man tager Sollefteå till sjelfva centrum för fördelningen, kommer Norrbottens regemente att blifva, så att säga, detascheradt. Men hela den öfriga fördelningen kan jemförelsevis lätt samlas, då ju afstånden ifrån Sollefteå till Östersund, å ena sidan, och till Umeå och Vännäs, å andra sidan, äro något så när lika. På detta sätt förklaras ock, hvarför trängbataljonen blef förlagd till Sollefteå. Om herrarne tänka efter, så varder hela norrländska fördelningen genom dessa förflyttningar så förlagd, att längst söder ut befinnas ett artilleri och ett infanteriregemente tillsammans i Östersund, i centrum ett infanteriregemente och hela trängen och sedan på ungefär samma afstånd derifrån vid Umeå och Vännäs ett kavalleri- och ett infanteriregemente, samt slutligen, som nämdt, Norrbottens regemente, detascheradt ifrån de öfriga trupperna längst i norr.

Kostnaderna för förverkligandet af den uppgjorda förlägningsplanen hafva nu visserligen befunnits rätt betydande. Men i jemförelse med de kostnader, som i alla händelser måste betingas af de nödiga utvidgningarna af mötesfält och etablissement för de förra norrländska corpsernas utsvällning till regementen, kan man icke säga, att de blifva allt för stora.

Hvad Vesterbottens regemente vidkommer, som hittills legat vid Gumboda, har dess förflyttning sedan lång tid tillbaka varit afgjord, i det ett mötesfält alldeles invid Vännäs station inköpts för flera år sedan — man visste naturligtvis icke, när man bestämde denna punkt till mötesplats, att der skulle blifva en jernvägsstation i framtiden, men att så skedde, är naturligtvis så mycket fördelaktigare.

Deremot hvad Vesternorrlands regemente angår, som hittills haft sin mötesplats förlagd till Sänga, så kan ej nekas, att denna, om ock liten, måste anses såsom en mycket god mötesplats. Ser man saken uteslutande ur synpunkten af öfningarna på stället, så förtjenade den visserligen framför alla de öfriga i Norrland, sedan den blifvit lämpligen utvidgad, att bibehållas, men den har befunnits olämplig ur den vidsträcktare synpunkt, som jag sökt framhäfva här, nemligen i afseende på möjligheten att mobilisera, möjligheten att under våra korta fredsöfningar kunna samla fördelningens trupper, så att de kunde få gemensamma öfningar i samma grad som öfriga fördelningar. Ur den synpunkten måste denna lägerplats sägas vara olämplig, ty Vester-

norrlands regemente har ifrån Sångå, som ligger vid norra stranden af Ångermanelfven, en hel dagsmarsch till Sollefteå. När deremot regementet förlägges till Sollefteå, är det möjligt att med detsamma, äfven med vår korta öfningstid, få till stånd gemensamma öfningar vare sig med Jemtlands fältjägarregemente och Norrlands artilleriregemente i södra delen af fördelningsområdet eller ock norrut med Vesterbottens regemente och med Norrlands dragoner, hvilket deremot icke låtit sig göra, om regementet skulle legat kvar. Åtgärden har alltså blifvit vidtagen, på det att regementet icke skulle ligga isolerad inom fördelningen.

Men dessutom har det ansetts nödvändigt för den lilla trängbataljonen, som kastats till Sollefteå alldeles »ensam och öfvergifven» samt utan förbindelse med andra trupper, att få en större truppstyrka, som den skulle kunna hålla sig till; man har trott, att denna lilla officers- och underofficerscorps, denna handfull folk, som manskapet utgjordes af, behöfde i sin närhet en större trupp, på det att den militära andan skulle kunna vidmagthållas och äfven ur disciplinär synpunkt allt för densamma bli staldt på bästa sätt.

Men utom de skäl, som ur mobiliseringssynpunkt, med afseende på fredsöfningarna och hänsyn till trängen tala för Vesternorrlands regementes förläggning till Sollefteå, gifves det ytterligare en afgörande faktor, hvarför det funnits nödvändigt att välja Sollefteå till förläggningsort för Vesternorrlands regemente. Jag har en annan gång och på ett annat rum varit i tillfälle att för en del af herrarne framställa grunddragen af planen för Sveriges försvar; och jag vill påminna dessa af herrarne om, att jag dervid påpekade Sollefteås betydelse såsom en anfallspunkt, som man måste vara betänkt på att försvara. Om Vesternorrlands regemente skulle ligga kvar på norra, d. v. s. den eventuelt fiendtliga stranden af Ångermanelfven, med alla sina förråd af lifsmedel, beklädnads- och utredningspersedlar samt gevär, så blefve det ej möjligt för oss att i farans stund i tillräcklig tid samla regementet på den punkt, der det gäller att skydda hela norrlandska arméns uppmarsch och dess träng. Detta har varit ett så afgörande skäl för regementets flyttning, att för det måste alla andra konsiderationer vika, om ej ekonomiska hinder stälde sig alldeles afgörande i vägen dertill. När man nu tillika funnit — detta har erkänts af alla, och i det fallet har jag blott hört *en* motsatt uppgift, nemligen den uppgift, som nyss lemnades af herr Nydahl — att den nya platsen egde den allra yppersta terräng med hänsyn till öfningar på fältet och med hänsyn till fälttjänstöfningar utanför detsamma, att icke någon dränering behöfves, utan att marken var förträfflig och byggnadsplatserna lämpliga, samt att slutligen skilnaden emellan kostnaden för flyttningen och de kostnader, som blefvo nödvändiga, om man definitivt stannat å Sångå mo och der vidtagit de för förläggning af ett regemente om tre bataljoner nödvändiga utvidgningar och förbättringar, icke vore väsentlig, när man fann allt detta, säger jag, så syntes så talande skäl för flyttningen hafva fram-

*Angående
anslag till
skjutfält för
Vendes artilleriregemente.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
skjutfält för
Vendes artilleriregemente.*
(Forts.)

stält sig, att enligt min tanke Kongl. Maj:t ej kunde handla på annat sätt än han gjort.

Herr vice talmannen Danielson: Jag begärde ordet med anledning af talarens på stockholmsbänken yttrande rörande den motivering, som utskottet begagnat, och hvori utskottet antydt, att, om ej anslaget skulle räcka, det vore lämpligt, att Kongl. Maj:t toge det felande beloppet af besparingarne på fjerde hufvudtiteln.

Jag vill då säga, att detta ej är något nytt, ty redan i fjol, då Riksdagen pröfvade Kongl. Maj:ts förslag om anvisande af medel till ett skjutfält vid Tofteryd för Andra Göta artilleriregemente, gjorde man på samma sätt och anvisade det begärda beloppet, som i kontant begärdes att utgå af besparingar på fjerde hufvudtiteln. Utskottet trodde därför, att, då Riksdagen i fjol, utan att ett enda ord yttrades deremot, biföll utskottets hemställan, det äfven i år skulle kunna gå på samma sätt.

Ty herrarne veta mycket väl, att på de bestämda anslag, som förefinnas under fjerde hufvudtiteln, de besparingar, som uppkomma, ej återgå till de allmänna besparingarne såsom förhållandet är vid reservationsanslag; och då trodde man, att genom att bevilja det lägre beloppet man kanske på det sättet skulle draga större nytta af dessa besparingar än genom att anvisa ett större belopp till detta skjutfält. Jag vill således säga, att denna motivering ej är något nytt, utan att den i fjol af Riksdagen godkändes, hvarför man, som sagdt, inom utskottet trodde, att man nu kunde förfara på samma sätt.

Likaså tyckte man, att de siffror, som Kongl. Maj:t här kommit fram med, voro temligen höga, och att man därför i detta fall kunde våga sig på en nedsättning. Detta har äfven utskottet gjort, såsom herrarne se, och trodde derved, att om nedprutningen skulle visa sig för stor, och det ej skulle kunna gå såsom utskottet tänkt sig, den utvägen skulle stå regeringen öppen, att Kongl. Maj:t, om det skulle fattas ett mindre belopp, skulle ega rätt att fylla det felande med besparingar på fjerde hufvudtiteln.

Det är detta, som jag velat ha sagdt med anledning af herr Hedins yttrande, och jag är öfvertygad om, att äfven herr Hedin nu sett, att utskottets motivering ej innebär något nytt, utan att verkliga förhållandet är, att fjolårets Riksdag beslöt det samma utan den ringaste gensaga. Det är af dessa skäl, som jag ber att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Jag tror alltså, att häri ligger en verklig besparing, och att man därför godt kunde vara med om att låta denna fråga lösas på det af utskottet angifna sättet. Jag tror icke heller, att det som prejudikat kan ha någon synnerlig betydelse. Vill Riksdagen denna gång anvisa fulla beloppet, så står ju den vägen alltid öppen. Vill man åter uppmana Kongl. Maj:t att noga tillse, hvilka besparingar, som kunna göras vid anläggningen, så är väl dock icke skäl att, derest dessa besparingar icke bli så stora, som utskottet och Riksdagen

förestält sig, göra hela frågan omöjlig att lösa; utan det bör väl lemnas någon utväg att få detta arbete utfördt.

Det är dessa skäl, som gjort, att utskottet tagit denna motive-ring; och jag yrkar som sagdt bifall till utskottets förslag.

*Angående
anslag till
skjutfält för
Vendes artill-
eriregemente.
(Forts.)*

Herr A. Hedin: Det förhåller sig, ty värr, ganska riktigt så, som herr vice talmannen sade, att man har ett prejudikat från i fjor, i det nemligen Riksdagen då, på enahanda sätt som nu är ifrågasatt, i motiveringen till riksdagsskrifvelsen inryckte en sådan här hänvisning till besparingarne, hvarmed Kongl. Maj:t kunde fylla ett behof, som Riksdagen icke fyllt med ett direkt anslag. Men den omständigheten, att man en gång begått en felaktighet — och det har jag påvisat, att det är, och det har naturligtvis icke kunnat falla någon in att bestrida, att det är en sådan — kan ej vara något skäl att förnya detta fel, när uppmärksamheten en gång blifvit fäst derpå, att man icke kan utan ett formligt riksdagsbeslut, utan en formlig ändring af det beslut, som för närvarande gäller rörande dispositionen öfver besparingarne, bemyndiga Kongl. Maj:t att på detta sätt disponera öfver besparingarne. Nu får, som jag tror, Kongl. Maj:t genom detta uttalande på ett slags omväg en rätt att kunna använda besparingarne; och det innebär en uppmuntran för Kongl. Maj:t att använda besparingarne i vidsträcktare mån, än han på grund af Riksdagens beslut är berättigad till.

Herr vice talmannen yttrade vidare, att det är bättre detta än att omöjliggöra hela företaget. Ja, det kan visst så vara, men det fins någonting, som är ännu bättre att göra än att ge anvisning på besparingarne; och det är, att Riksdagen sättes i tillfälle att ytterligare pröfva behofvet, derest Kongl. Maj:t icke vid närmare öfvervägande ser sig i stånd att utföra företaget med det belopp, som statsutskottet nu hemställt om.

För öfrigt skall jag be att få erinra derom, att likheten emellan hvad nu här är ifrågasatt och hvad som i fjor förevar här icke är alldeles fullständig, derutinnan nemligen, att då icke beviljades *några* medel och frågan således *så till vida* icke pröfvades af Riksdagen. Riksdagen upplät åt Kongl. Maj:t för det då ifrågavarande ändamålet dispositionsrätten öfver ett stycke mark — jag mins icke, huru stort det var — men afslog helt och hållet förslaget att bevilja något anslag och hänvisade i stället till besparingarne.

Jag tror således, att man, med hänsyn till prejudikatfrågan, skall gifva mig rätt; och jag kan icke se, att statsutskottets point d'honneur bör lida något deraf, att Riksdagen finner sig icke kunna godkänna det uttalande, som förekommer i sista punkten af utskottets motivering.

Herr vice talmannen Danielson: Ja, sedan jag begärde ordet, har herr Hedin sjelf erkänt, att Riksdagen i fjor afslog det begärda anslaget — det är mycket riktigt; men på samma gång hänvisade

*Angående
anslag till
skjutfält för
Vendes artilleriregemente.*
(Forts.)

Riksdagen Kongl. Maj:t att taga samma belopp på besparingarne — jag tror, att det var något öfver 50,000 kronor, eller möjligen 60,000 kronor. Således kan det förhållandet icke nu på något sätt betaga Riksdagen dess rätt att äfven i år, i detta särskilda fall, på samma sätt hänvisa till besparingarne, ty Riksdagen har pröfvat denna fråga och det behof, som förelegat. Således kan man ej derigenom gifva något prejudikat i sådan rigtning, som herr Hedin har uttalat. Det är ju i hvarje fall Riksdagen, som pröfvar saken och i hvarje särskildt fall ger Kongl. Maj:t medgifvande att få använda besparingarne; och det kan icke alls vidtagas några sådana åtgärder utan Riksdagens hörande. Jag tror det verkligen icke.

Jag är därför af den uppfattningen, att man icke gerna kan använda dessa besparingar bättre, då nu Riksdagen blifvit hörd i frågan och ansett sig böra anvisa en del af det begärda samt för det öfriga hänvisa till att af besparingarne taga hvad Kongl. Maj:t anser nödigt för att kunna bringa Riksdagens beslut till verkställighet. I sådana särskilda fall tycker jag icke det kan komma någon olägenhet af att handla på detta sätt.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen, i enlighet med de gjorda yrkandena, propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på bifall till samma hemställan, men med ogillande af uttalandet i sista meningen af utskottets motivering; och fann herr talmannen den förra propositionen vara besvarad med öfvervägande ja. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller, hvad statsutskottet hemställt i 24:de punkten af förevarande utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda hemställan med förklarande, att kammaren icke gillar uttalandet i sista meningen af utskottets motivering.

Voteringen visade 112 ja mot 92 nej; och hade kammaren sålunda fattat sitt beslut i enlighet med ja-propositionens innehåll:

Punkterna 25—27.

Biföllos.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkterna 29—33.

Biföllos.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

§ 5.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 10, i anledning af väckt motion angående utarbetande af en arrendelag.

*Angående
utarbetande
af en arrende-
lag.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 24, hade herrar *Anders Olsson* i Ornakärr, *Jöns Andersson* i Öhrstorp och *A. G. Gyllensvärd* hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga i öfvervägande, under hvilka vilkor arrendator, som med jordegare träffat skriftligt arrendeafstal, tillförsäkras rätt till ersättning för verkställda förbättringar, och på hvad sätt rättsförhållanden mellan arrendator och jordegare jemväl i öfrigt må på ett betryggande sätt ordnas, samt derefter för Riksdagen framlägga det förslag i ämnet, hvartill en dylik utredning finnes böra föranleda.»

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Emot denna utskottets hemställan hade reservationer anmälts

dels af herr Ohlsson från Vexjö, hvilken hemställt:

att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga i öfvervägande, på hvad sätt rättsförhållandena mellan jordegare och arrendator må på ett betryggande sätt ordnas samt derefter för Riksdagen framlägga det förslag i ämnet, hvartill en dylik utredning finnes föranleda;

dels ock af herrar Bruzelius, Petersson i Brystorp, Folke Andersson och Redelius.

I fråga härom anförde:

Herr Olsson i Ornakärr: Herr grefve och talman, mine herrar! Det är utan tvifvel för kammarens ledamöter känt, att vid

*Angående
utarbetande
af en arrende-
lag.*
(Forts.)

detta utskottsutlåtandes behandling i Första Kammaren sistlidne lördag Första Kammaren biföll utskottets förslag och afslog en hemställan om skrifvelse till Konungen rörande utarbetandet af en arrendelag. Jag hoppas dock, att denna kammare icke följer Första Kammarens exempel, utan under detta år liksom under föregående år bifaller motionen.

Rörande den kläm, som finnes i den af herr Ohlsson afgifna reservationen, vill jag anmärka, att ett sådant förslag vid förlidna års riksdag framställdes i Första Kammaren af en kammarledamot, herr Boström. Detta förslag vann då en ganska stor anslutning i Första Kammaren; och man hade hyst det hoppet och den föreställningen, att, om man behöll detta förslag, som framstälts i Första Kammaren, nämnda kammare möjligtvis skulle antaga detsamma. Det har nu icke skett; men möjligt är ju, för så vidt samma motion framställes vid en kommande riksdag, att Första Kammaren då antager detta förslag. Då detta har varit syftet med den förändring af klämman, som finnes här bifogad reservationen, så kan jag icke annat än godkänna detta syfte och jag vill, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr Petersson i Brystorp: Herr grefve och talman! Såsom synes af betänkandet, har jag icke kunnat vara med om det slut, hvartill utskottet kommit.

Jag skall då till en början be att få upplysa, att i den trakt, jag tillhör, finnas flera gods, och emellan godsegarne och landbönderna der råder det bästa förhållande, så att i det fallet finnes icke något att anmärka. Jag är förvissad, att om en arrendelag antoges, så skulle de icke hafva något deremot, ty man uppfyller der redan allt, hvad en sådan lag skulle kunna föreskrifva. Men det har också händt i min hemort, att flera gods hafva af en eller annan orsak blifvit förskingrade, i de flesta fall genom konkurser. Vid de exekutiva auktioner, der egendomarne gå, såsom man säger, under klubban, hafva spekulativa personer instält sig och köpt egendomarne icke för att behålla dem, utan för att på dem möjligen göra vinst. En del af dessa herrar har antagit de gamla arrendatorerna till brukare, men på ganska invecklade kontrakt, så pass invecklade, att arrendatorn icke begripit dem, förr än han skolat afträda egendomen; först då har han blifvit varse, vid hvilka vilkor han bundit sig, och de hafva minsann varit ganska hårda i många fall.

I lagen den 12 juni 1891 är föreskrift gifven, att arbetare, då konkurs inträffar, skall hafva förmånsrätt för sin aflöning för de tre sista månaderna. Nu är att märka, att en del arbetare kunna afträda från sitt arbete när som helst, men så är icke förhållandet med arrendatorer. Arrendatorer ingå på kontraktets bestämmelser och skola behålla fastigheten till laga uppsägningstid, och i arrendekontraktet har föreskrifvits, att de skola utgöra vissa dagsverken, vissa körslor mot viss betalning. Dessa skyldigheter måste arrendatorn

fullgöra på grund af kontraktet; och det är merendels fallet, att med landbonden göres räkning blott en gång om året och hans tillgodohafvande får inestå till räkningsdagen. Men hvad händer? Innan räkningsdagen kommer, har konkurs inträffat; landbonden och jordtorparn hafva sin arbetsförtjenst inestående i konkursmassan, men de åtnjuta icke någon förmånsrätt. Det är högst egendomligt, att de, som äro bundna af kontrakt att fullgöra ett arbete, icke hafva förmånsrätt, men fria och lösa arbetare få åtnjuta förmånsrätt. Detta kan icke vara rätt och det är så orätt mot jordarrendatorerna, att jag vet, att i vissa konkurser hafva sysslomännen af humanitets- och känslöskäl medgifvit sådana arrendatorer att få förmånsrätt för sin fordran, ja, till och med betalning i förväg, så att de icke behöft bevaka i konkursen. Men det är olika förhållanden på olika ställen, och jag vill nämna ett fall, der jag sjelf var med i konkursen. I Ramsbergs socken var det ett bruksbolag, som fick göra konkurs. Vintern före konkursen utdrefs ofantligt mycket skog, och den fingo landbönderna och jordtorparne köra ut, men med betalningen skulle anstå till våren. Men det inträffade, som sagdt, konkurs, och landbönderna och jordtorparne, som hade sina fordringar inestående, kommo till mig och bådo mig bevaka deras fordran. Jag gjorde det och yrkade förmånsrätt under åberopande — såsom ett svagt skäl — af 17 kap. 4 § handelsbalken, men mot bevakningen gjordes anmärkning. Vid sammanträdet för förlikning inför rättens ombudsman bad jag, att man skulle af billighetsskäl gifva de stackars bönderna och torparne hvad de hade att fordra, men vid tillfället var en fordringsegare närvarande, en bankfirma här ifrån Stockholm jemte dess juridiska biträde, och ehuru ombudsmannen i konkursen försökte beveka dem, så ville de icke låta sig nöja, utan saken hänsköts till rättens afgörande. Det var ju detsamma som rent afslag, ty då lagen icke föreskref, att arrendatorerna skulle få förmånsrätt för sin fordran, så kunde naturligtvis domstolen icke tillerkänna dem sådan.

Med sådana exempel för ögonen hemställer jag, huruvida herrarne kunna anse, att vår nu gällande arrendelag är tidsenlig och rättvis. Jag för min del kan icke finna det och har derfor icke kunnat komma till det slut, som utskottet kommit till.

Utskottet säger på sidan 5 i sitt betänkande, att ett lagstads-gande, hvarigenom arrendator tillerkändes ovillkorlig rätt till ersättning för nedlagda förbättringar, skulle föranleda stor varsamhet och återhållsamhet från jordegarnes sida i fråga om utarrendering. Jag kan icke fatta dessa uttryck, ty i motionen är åsyftadt, att arrendatorer icke skulle få göra andra förbättringar än dem jordegarne sjelfva bifallit. Således ligger det väl icke någon fara i den saken.

Vidare säger utskottet: »I följd af den tünjbarhet, som utmärker ordet förbättring, torde dessutom en bestämmelse i den ifrågasatta rigtningen mången gång gifva anledning till misshälligheter emellan dem, hvilkas intressen, om de rätt förstås, med hvarandra samman-

*Angående
utarbetande
af en arrende-
lag.
(Forts.)*

Angående
utarbetande
af en arrendelag.
(Forts.)

falla». Jag kan icke fatta, hvaruti dessa misshälligheter skulle bestå; ty det är väl alldeles tydligt, att om en arrendelag komme till stånd, så komme den att föreskrifva till- och afträdessyn å hemmanen, och vid denna syn skulle väl utrönas hvad brukaren nedlagt på jorden.

På de skäl jag anfört ber jag, herr talman, att få yrka afslag å utskottets betänkande och bifall till motionen.

Herr Berndes: Herr talman! Mine herrar! Det kan visserligen hända, att den siste talaren hade rätt, då han omtalade, att förhållandena i hans hemtrakt voro mycket goda, och jag hoppas att samma förhållande eger rum i större delen af vårt land. Men då det här gäller ett rättsförhållande, som berör och är af vigt för en stor del af vår jordbrukande befolkning, och det förslag motionären framlagt i fjor rönt så mycken välvilja och anslutning inom Riksdagen, kan jag icke undgå att finna det besynnerligt, att lagutskottet åtnöjt sig med att endast hänvisa till sitt yttrande i fjor.

Då jag icke kan gilla den kläm, som finnes i motionen, skall jag be att få sluta mig till herr Ohlssons reservation och yrkar således afslag å utskottets hemställan samt bifall till reservationen.

Herr Ohlsson från Vexjö: Det kan naturligtvis icke falla mig in att nu upprepa de skäl, som många gånger förut här i kammaren anförts emot förslaget om en arrendelag, och icke heller skall jag tillåta mig att återupprepa de än flera skäl, som lika ofta anförts till förmån för ett dylikt förslag. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på en synpunkt, som icke är i min reservation omnämnd och som kanske icke heller blifvit hittills nog mycket beaktad. Herrarne veta allt för väl, att Riksdagen flera gånger uttalat lifliga sympatier för samt också delvis vidtagit lagstiftningsåtgärder i syfte att länka och anknyta de mindre bemedlades intressen vid jordbruket, vid egna hem. För min del tror jag, att en lag, sådan som den nu ifrågasatta, skulle verka synnerligen välgörande i berörda afseende, ja, jag håller före, att den skulle blifva en den mest kraftiga häfstång till att föra denna stora och viktiga sociala fråga framåt, kraftigare kanske än allt, som i sådant syfte hittills åtgjorts.

Under återopande i öfrigt af min reservation och med erinran jemväl derom, att denna kammare vid flere föregående tillfällen, som jag tror, vid både 1893, 1894, 1895 och 1896 årens riksdagar, bifallit förslag i samma syfte som det nu förevarande, yrkar jag bifall till min reservationsvis vid betänkandet gjorda hemställan. Det är visserligen sant, att Första Kammaren afslagit denna hemställan, och det var ju icke att förvänta, att det stora godsegarcintresset i den kammaren skulle finnas särdeles benäget att medverka till en lag, som gifvetvis i sina konsekvenser skulle komma att bereda ökad och tryggad besittningsrätt åt jordarrendatorer. Jag hoppas och tror dock, att denna kammare skall stå fast vid sina tillförene uttalade åsigt

i frågan, och jag skulle gerna se att kammaren med ökad enighet ville gifva kraft och eftertryck åt detta sitt reformkraf.

Herr talman! Jag yrkar bifall till min reservation.

Häruti instämde herrar *Lovén, A. Hedin, John Olsson, Byström, Malmin, friherre Bonde, Lindblad, Jönsson i Mårarp, Hazén, Bengtsson i Häradsköp, Petersson i Boestad, Lundell, Petri, Kruse, Månsson, Holmlin och Nydahl.*

Herr Anderson i Tenhult yttrade: Herr talman! Jag var hindrad att närvara vid denna frågas behandling inom utskottet, men om jag varit tillstädes, hade jag alltid ställt mig på deras sida, som yrkat afslag å motionen, och jag har gjort det därför att jag ansett och anser, att det rättigaste alltid är, att det fria aftalet får ega rum mellan jordegare och arrendator.

Då frågan redan fallit i Första Kammaren med 86 röster mot 27, skulle det väl icke gagna till mycket att tala vidare i denna sak, och jag skall därför inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jönsson i Gammalstorp: Herr talman, mine herrar! Då jag inom utskottet bidragit till det slut, hvartill utskottet kommit, så ber jag att få omnämna orsaken hvarför jag gjort detta. Jag anser icke något verkligt behof af denna lag förefinnas, jag anser, att man mycket väl kan reda sig med kontraktsenliga bestämmelser, och slutligen anser jag också, att vi lagstifta allt för mycket: det är alldeles omöjligt för allmänheten att kunna följa med lagstiftningen. Man lagstiftar, snart sagdt, på alla områden. Till slut komma vi väl derhän, att man lagstiftar om huru vi skola kläda oss och hvad vi få äta. Jag kan icke inse behofvet af all denna lagstiftning, och jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Herr Boëthius: Herr talman, mine herrar! Då jag anser, att ett bifall till herr Olssons motion skulle vara ett synnerligen godt medel, ett verkligt steg framåt till en lycklig lösning af den sociala frågan, som för vår tid är så vigtig, så skulle jag för min del på det lifligaste beklaga, om Andra Kammaren nu skulle afvika från den ståndpunkt, den förut intagit i denna fråga. Det är visserligen sant, att Första Kammaren redan afslagit motionen, men jag är säker på, att om Andra Kammaren håller i sig i denna sak, så kommer till sist Första Kammarens motstånd att gifva med sig.

Jag ber att få yrka bifall till herr Ohlssons reservation.

Herr Månsson: Jag skall blott be att, i anledning af herr Andersons i Tenhult uttalande om att det fria aftalet bör få ega bestånd och blifva gällande, få erinra derom, att i många fall, ja, i otaliga fall — jag tänker särskildt på våra många fideikommisssegendomar —

*Angående
utarbetande
af en arrende-
lag.
(Forts.)*

Angående
utarbetande
af en arrende-
lag.
(Forts.)

det fria aftalet just för närvarande icke får ega rum. Om till exempel en fideikommissarie, som gjort upp ett arrendeaftal om sin egendom på 20 år, dör, så är den nya fideikommissarien icke bunden af detta aftal, utan det är alldeles tillintetgjordt, och i ett sådant fall kan derför arrendatorn lida de största och förfärligaste förluster. När jag vidare tänker på alla våra prestboställen och mycket annat sådant, så kan jag försäkra herrarna, att det föreligger ett behof af en sådan här lag, och man kan icke annat än beklaga, att Första Kammaren icke någonsin vill vara med om en dylik åtgärd, och jag förstår icke den talaren på blekingebänken, som kunde komma fram med ett sådant uttalande. Jag begriper honom verkligen icke, ty jag försäkrar, att här föreligger ett så viktigt lagstiftningsmål, att det icke kan jämföras med de saker, som han tog sig friheten att tala om.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Branting: Utan att för mycket öfverskatta betydelsen af de lagstiftningsåtgärder, som kunna blifva en följd af det uppslag, som här förekommit, så ber jag dock att få för min del ställa mig på samma sida som herr Ohlsson i sin reservation, ty den går i alla fall i riktning mot att försöka skaffa statshjelp åt de svagare mot det nu starkare, mot jordegareintresset.

Jag yrkar bifall till herr Ohlssons reservation.

Herr Collander: Jag instämmer med reservanten herr Ohlsson, och det kunde således vara onödigt, att jag yttrade mig vidare, men med anledning af ett yttrande från min ärade vän på blekingebänken kan jag icke underlåta att göra en erinran. Han beklagade, att lagstiftningen numera går så in i alla möjliga detaljer, att vi icke ens få äta hvad vi vilja, utan att det först skall lagstiftas för det. Jag vet icke, om *han* har rätt att framkasta sådana förebråelser, ty han har sjelf varit med om att lagstifta just om hvad vi skola få äta, nemligen genom stränga tullbestämmelser, och han har dessutom varit med om att vilja förbjuda folk att drifva en näring på ett visst sätt. Det var då fråga om att tillverka bränvin af majs eller melass. Sådana ingrepp i den personliga friheten kan jag icke vara med om.

Jag yrkar bifall till herr Ohlssons reservation.

Herrar *Zotterman* och *Aulin* instämde häruti.

Herr friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Redan såsom ledamot af Riksdagens Första Kammare stod jag på den ståndpunkten, att jag ansåg en arrendelag om icke nödvändig, så åtminstone önskvärd. Jag talar härvid af en ganska rik erfarenhet, visserligen icke så mycket hvad mig sjelf beträffar, men jag har vid flera tillfällen varit administrator för stora egendomar och i denna egenskap underskrifvit många kontrakt, och särskildt angående fideikom-

missar anser jag en dylik lag skulle vara nyttig. På grund af denna erfarenhet tror jag, att det vore önskvärdt att få en sådan lag till stånd, och yrkar jag därför bifall till herr Ohlssons reservation.

*Angående
utarbetande
af en arrende-
lag.
(Forts.)*

Herr Jönsson i Gammalstorp: Herr talman! Det är ju möjligt, att jag gick något längre än jag borde, då jag förra gången hade ordet, men orsaken är då den, att jag anser, att vi lagstifta alldeles för mycket, så att allmänheten icke kan följa med lagstiftningen; men den lag, som allmänheten icke kan följa med, kan lätt blifva till större skada än nytta. Om till exempel ett kontrakt skrives mellan kontrahenterna, men de icke hafva reda på hvad lagen i ett sådant fall säger, så kunna de komma i kollision med lagen, och då blir den till skada för dem. Men om jag gick för långt, så vill jag å andra sidan säga min ärade vän på bohusslänsbänken, att äfven han gick för långt. Jag tror nemligen icke, att tullen på spanmål eller olika slag af bränvinsbränning har med den saken att göra, ty den afser hvarken huru man skall kläda sig eller hvad man får lof att äta, ty tullen hindrar icke en person att taga in och äta hvad han vill, men jag föreställer mig, att om vi fortsätta med att lagstifta, som vi hittills gjort, en längre tid, så är det icke omöjligt att vi i lagstiftningsväg komma dit jag nämnde.

Herr Anderson i Tenhult: Motionärerna vilja, att kontrahenterna och i första rummet arrendatorerna skola skyddas, men huru hafva de tänkt sig, att det skall gå för tredje man, nemligen in-teckningsegare, om gården är in-tecknad, och huru hafva de tänkt sig, att det skall gå, om till exempel jordegaren gör konkurs eller fastigheten säljes på exekutiv auktion? Är det meningen, att arrendeaftalen skola ändock fortvara, oaktadt de icke äro in-tecknade, och om de också vore det, så kanske de dock stå långt efter de penningeinteckningar, som kunna finnas i egendomen, och då kan det väl icke vara med lag i öfrigt öfverensstämmande, att en senare in-teckning, vare sig för penningar eller arrende eller något annat skulle hafva för-månsrätt framför äldre. Jag undrar också hvad hypoteksföreningarna skulle säga, om ett sådant intrång skulle ske. Och huru skulle det gå med jordbrukskrediten, om dylika intrång finge ske?

Jag har den uppfattningen, att det fria aftalet bör vara bestämmande emellan arrendatorer och jordegare såväl som i alla andra fall, och jag yrkar därför fortfarande bifall till utskottets förslag.

Herr Bruzelius: I samma mån som jordbruksnäringsen utvecklas, och vi skola hoppas, att den ännu icke på många, många år kommit till sin fulla utveckling, så är det ett trängande behof, att lagbestämmelser komma till stånd, som skydda en arrendator vid eventuellt ombyte af egare till jorden. Det förhåller sig ju nu så, att en arrendator sluter ett arrendeaftal med en jordegare, och aftalet är afsedt att fortvara en längre följd af år, till exempel 20 år,

Angående
utarbetande
af en arrende-
lag.
(Forts.)

men så ombyter jorden egare många gånger om, och ifall då, såsom nu mången gång sker, arrendatorn inlåtit sig blott på ett muntligt aftal, huru skall det blifva möjligt för arrendatorn att göra sina anspråk gällande mot den nye egaren, om det icke blir en lag, som säger, att arrendeaftal, afsedda att gälla för en viss tidsperiod, minst ett år eller något sådant, skola skriftligen affattas? Detta gäller ju redan om köp af fastighet, och mycket vore redan vunnet dermed, att det bestämdes, att arrendeaftal skulle likasom köpeaftal skriftligen affattas. Det är naturligtvis icke meningen och har icke heller ifrågasatts, att det fria aftalet skulle i någon mån bindas, utan blott att aftalet skall upprättas på ett sådant sätt, att man vet, hvad som är slutet emellan kontrahenterna.

Äfven vid föregående riksdagar, då denna fråga behandlats, har jag varit reservant inom utskottet och ansett, att man bör söka åstadkomma en arrendelag, och jag tager mig därför nu friheten att yrka bifall till herr Ohlssons reservation, i hvilken jag redan inom utskottet skulle hafva instämt, ehuru det ej kommit att blifva så uttryckt i betänkandet.

Herr Folke Andersson: Då jag inom utskottet låtit anteckna mig såsom reservant, skall jag be att få säga några ord.

I min hemtrakt förekommer det högst sällan, att arrenden uppgöras muntligen, utan vanligen stipuleras vilkoren i ett kontrakt. Men herrarna hafva i tidningarne sett, huru folket behandlas i Norrland, der bolagen hafva slagit under sig en stor del af jorden, så att de gamla jordegarna hafva blifvit torpare eller arrendatorer, och dessa behandlas af bolagen alldeles efter godtycke. Jag tycker, att då man ser sådant, man icke gerna kan stå kvar på samma punkt som förut, utan att man bör söka genom lagstiftningen skydda dessa, som stå, som det synes, nästan alldeles rättslösa i förhållande till jordegarna, och därför hoppas jag, att kammaren icke nu skall gå ifrån sin gamla ståndpunkt, utan bifalla den reservation, som framlagts af herr Ohlsson och i hvilken jag instämmer.

Herr Petersson i Brystorp: Talaren på jönköpingsbänken framkastade ett spörsmål om huru det skulle ställa sig vid en exekutiv auktion. Hans åsigt i det fallet tror jag icke håller streck, ty om en arrendator har förbättrat gården, så har den ju fått större värde, och då kan ju jordegaren skydda sig mot förluster. Det är ganska oegentligt, att en jordegare skall hafva alla möjliga förmånsrätter hos en arrendator, men denne deremot stå nästan rättslös mot jordegaren, i synnerhet om konkurs inträffar. Då sådana oegentligheter förefinnas, synes det klart att frågan icke framkommit i oträngdt mål.

Då jag förut hade ordet, yrkade jag bifall till motionen, men skall nu förändra mitt yrkande så, att jag i stället yrkar bifall till reservationen.

Herr Henricson: Herr grefve och talman! Vid ett föregående tillfälle har jag framhållit de olägenheter, som äro en följd af att vi icke hafva en tidsenlig arrendelag, och jag vill icke trötta kammaren med ett återupprepande deraf, men vilja vi betrygga de små jordbrukarnes ställning och främja jordbrukets utveckling i det stora hela, så är en tidsenlig arrendelag behöflig. Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Angående
utarbetande
af en arrendelag.
(Forts.)

Herr *O. Olsson* i Stockholm förklarade sig instämma med herr Henricson.

Öfverläggningen var härmed slutad; och efter det herr talmannen till proposition upptagit hvardera af de båda qvarstående yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll af den af herr Ohlsson i ämnet afgifna reservationen.

§ 6.

Efter föredragning dernäst af lagutskottets utlåtande, n:o 11. i anledning af väckt motion angående utsträckning af rätten att anföra besvär öfver vissa kommunala beslut, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

§ 7.

Till kammarens afgörande förelåg vidare lagutskottets utlåtande, N:o 12, i anledning af väckta motioner angående ändring i gällande bestämmelser om rösträtt vid val af stadsfullmäktige.

Angående
ändring i gällande
bestämmelser om
rösträtt vid
val af stadsfullmäktige.

Uti två inom Andra Kammaren väckta och till lagutskottet hänvisade motioner hemställde herr *Branting* om sådan ändring af nu gällande bestämmelser, att vid val af stadsfullmäktige hvarje dervid röstberättigad skulle tillkomma *en* röst.

Utskottet hemställde emellertid

- 1) att herr Brantings motion n:o 100 icke måtte vinna Riksdagens bifall; och
- 2) att herr Brantings motion n:o 101 ej heller måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade reservation afgifvits af herr *E. Svensson* i Karlskrona, som ansett, att utskottet bort, med föranledande af ifrågavarande motioner, tillstyrka Riksdagen att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utredning, i hvad mån begränsning af den kommunala rösträtten i städerna borde vidtagas.

*Angående
ändring i gäl-
lande bestäm-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

Efter föredragning af utskottets hemställan anförde

Herr Svensson i Karlskrona: Herr talman, mina herrar! Såsom kammaren finner af den vid utlåtandet antecknade reservationen, har jag varit skiljaktig från utskottet i denna fråga. Det förhåller sig icke så, att jag af herr Brantings skäl blifvit öfvertygad om nödvändigheten att vidtaga en ändring i fråga om den kommunala rösträtten i den rigtning han här föreslagit. Ja, man kan ju i princip vara med om den politiska rösträttens utsträckning, så att det blir allmän rösträtt. Men det är der ett annat förhållande, ty i fråga om den bör man tänka på den indirekta beskattningen genom lifsmedelstullar, som det åligger hvar och en att deltaga i. Så är icke fallet i afseende på den kommunala rösträtten, ty denna regleras allenast genom en direkt beskattning. Och jag kan naturligtvis icke vara med om att gifva den, som snart sagdt ingenting betalar, lika rösträtt med den, som bär den tyngsta bördan. Men deremot anser jag det nödvändigt att i någon mån reducera den kommunala rösträtten i stad. Visserligen har denna blifvit reducerad genom kungliga kungörelsen af år 1869, så att den relativt har minskats till en femtiondedel af kommunens hela röstetal enligt röstlängden, och absolut så, att den inskränkts till etthundra röster, d. v. s. så att ingen får utöfva rösträtt för mera än etthundra röster. Men denna etthundradriga röstkala är enligt mitt förmenande orättvis, enär den hindrar de mindre röstegande att göra sina röster hörda.

År 1891 väcktes inom denna kammare motion om ändring af gällande bestämmelser om den kommunala rösträtten både hvad angick Stockholm och öfriga städer i riket. Då tillstyrktes af 1891 års lagutskott en skrifvelse till Kongl. Maj:t. Jag skall bedja att, då här i denna kammare äro så många, som icke tillhörde 1891 års andra kammare, få referera något af hvad 1891 års lagutskott yttrade i frågan. Lagutskottet erinrar i sitt utlåtande först, »huru som redan under de förhandlingar, hvilka föregingo antagandet af det förslag till begränsning af den kommunala rösträtten såväl i Stockholm som i rikets öfriga städer, hvilket genom kungörelsen den 9 november 1869 blef lag, framhölls, att den gräns, som då föreslagits, icke kunde göra anspråk på någon allmängiltighet, och att en framtida utveckling af städernas näringslif säkerligen skulle komma att ånyo skapa ett behof af ytterligare begränsning i ändamål att förhindra ett förmöget mindretals öfverväldigande inflytande på kommunens angelägenheter». Vidare anför utskottet, att lika billigt som krafvet på att den kommunala rösträtten begränsades syntes utskottet vara, lika vanskelig funne emellertid utskottet uppgiften att bestämma den plats på röstskalan, der gränsen borde förläggas.

Af de utredningar, som då förefunnos, var ingen af yngre datum än af år 1871. Det var därför utskottet icke vågade framlägga någon bestämd siffra såsom röstmaximum, utan i stället föreslog Riksdagen att aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t i ämnet. Detta ut-

skottets förslag vann också Andra Kammarens bifall utan votering, men det vardt naturligtvis, såsom andra reformkraf i allmänhet, afslaget af Första Kammaren. Emellertid säger nu utskottet i sin motivering för afslag å de väckta motionerna, att det förefinnes större missförhållanden i detta afseende på landsbygden än i städerna. Jag tror dock, att om en orättvisa förefinnes på ett ställe, så bör detta icke utgöra motiv för att samma orättvisa skall finnas öfverallt.

*Angående
ändring i gäl-
lande bestä-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

Riksdagen har sedan den tiden beslutat aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning af frågan om den kommunala rösträtten på landet, och Kongl. Maj:t har redan gått i författning om en sådan utredning. Hvad vore nu naturligare än att, då en utredning skall ega rum om den kommunala rösträtten på landet, dermed också kombinerades en utredning om de kommunala rösträttsförhållandena i städerna? Då emellertid Första Kammaren redan bifallit lagutskottets förslag, är det ju omöjligt att åstadkomma en skrifvelse sådan som jag nu åsyftat. Men om Andra Kammaren kvarstår på den ståndpunkt, som den intog 1891, kan man likväl hoppas, att frågan skall komma att mogna, och att det kunde blifva en möjlighet att få Första Kammaren med på denna sida, så att man slutligen kunde få något sådant till stånd som en skrifvelse till Kongl. Maj:t om en utredning. Har man en gång fått en utredning, hoppas jag, att denna utredning så småningom skall bära frukt.

Jag har, såsom herrarne se, varit ensam i utskottet om min reservation. Jag hyser emellertid den förhoppningen, att jag ej i Andra Kammaren skall stå ensam, och på grund deraf vågar jag, herr talman, yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till min reservation.

Häruti instämde herrar *Pantzarhielm* och *Nydahl*.

Herr Branting: Det sätt, hvarpå lagutskottet behandlat mina motioner, inbjuder ju icke till någon egentlig realitetsdebatt i frågan. Lagutskottet har ställt sig på den ståndpunkten, att det icke nu velat taga upp saken till allvarligt skärskådande, utan skjutit fram den i framtiden, till dess det skall framläggas något förslag eller utredning rörande den kommunala rösträttens begränsning på landsbygden. Lagutskottet motiverar detta helt enkelt dermed, att det så förfarit »af det skäl, att, under det rösträtten i städerna redan är genom lagbestämmelser begränsad, några gränser för den kommunala rösträtten på landet, byggd, äfven den, på ekonomiska grunder, icke finnas stadgade». Jag har fåfängt brytt min hjerna med att finna, att detta egentligen skall vara något skäl. Ty om man påtagligen håller på att för landsbygdens del göra en inskränkning i det nuvarande obegränsade kommunala enväldet och fåväldet, således taga vissa steg, låt vara mycket små, i riktning af att något utjemna rösträtten der, så skall väl detta icke vara någon anledning, hvarför uti städerna allt skall få blifva vid det gamla, utan snarare ett skäl, hvarför man

*Angående
ändring i gäl-
lande bestäm-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

bör röra på hela planet, så att städerna, som nu hafva ett litet försprång, äfven få bibehålla detta, på samma gång som landsbygden rycker något litet framåt i demokratisk riktning.

Emellertid, utskottet har undanskjutit saken och endast i största förbigående gjort ett par anmärkningar mot min motivering, i det att det framhållit, att utskottet anser, att »en utjemning till fullkomlig likställighet för alla dervid röstberättigade hvarken vore rättvis eller skulle lända till gagn för stadskommunerna». På grund af hela det sätt, hvarpå utskottet tagit saken, har utskottet icke heller anfört några skäl till stöd för dessa sina påståenden.

Mot utskottets sats, att lika kommunal rösträtt icke vore »rättvis», såsom det här står, vågar jag påstå, att i alla fall personlighetsprincipen bör kunna låta höra sig lika väl vid kommunala val som vid politiska. Och det skäl häremot, som anfördes nyss af den ärade reservanten, kan ju icke tillerkännas synnerligen stor beviskraft, eftersom han icke syntes beakta, att äfven för att vara kommunalt röstberättigad fordras dock erläggande af direkt skatt, låt vara att denna är liten för den fattigaste klassen, som står ofvanför kommunalstrecket. Låt vara att för arbetare i allmänhet här i Stockholm den icke går till mer än 10 à 20 kronor eller något sådant, är dock denna summa för dessa arbetare fullt så betungande mången gång att komma ut med af deras lilla veckolön, som större summor för mera bemedlade. Det skälet, som anförts med hänsyn till rättvisan, håller nog således icke streck. Öfver hufvud taget har man dervidlag helt enkelt att välja på, om man vill erkänna personlighetsprincipen eller anse att penningen skall rösta i kommunalt afseende.

Hvad så beträffar det andra argumentet, att det icke skulle »lända till gagn för stadskommunerna», så föreställer jag mig, att det dervid kommer väsentligast an på hvad man menar med stadskommun. Om man tänker på den nuvarande herskande minoriteten inom stadskommunerna, förstår jag nog, att den mången gång under andra rösträttsförhållanden icke skulle få tillgodose sina intressen så som nu faktiskt sker. Men tänker man på det stora flertalet af städernas befolkning, är jag öfvertygad, att många gånger, om det vore lika kommunal rösträtt, det skulle gifvas tillfällen, då kommunalstyrelsen, då stadsfullmäktige skulle kunna ingripa till fördel för dem på helt annat sätt än nu kan komma i fråga.

Jag vill endast bland mångfaldiga exempel erinra om ett fall, då här i Stockholm 1892 på vintern det rådde en sällsynt stor arbetslöshet, då detta nästan kroniska onda hade tagit en akut karakter. Då måste det vidtagas från de arbetslösas sida och de organiserade arbetarnes sida alldeles utomordentliga extra påtryckningsåtgärder för att förmå stadsfullmäktige att alls taga hänsyn till den nöd, som rådde, och votera några ganska otillräckliga anslag. Dessa fördelades dock så, att de skulle användas väsentligen till makadamknackning, och der sattes så ytterligt låga arbetslöner, att personer,

som voro arbetslösa och måste taga till sådant arbete för sin existens, kunde, då de voro ovana vid detta arbete, icke komma upp till mer än 50 à 60 öre för en hel dags hårdt arbete i det fria. Det är ju gifvet, att om Stockholms arbetare hade haft ett ansevärdare antal representanter bland stadsfullmäktige, som kunnat bevaka deras intressen, hade vid sådant tillfälle denna stads arbetare alldeles afgjort icke blifvit så pass styfmoderligt behandlade som de då blefvo. Och mångfaldiga sådana exempel kunde naturligtvis anföras, då det skulle blifva en helt annan stil och färg på de åtgärder, som stadsfullmäktige besluta, i fall den fattigare befolkningen också hade någon sorts afgörande röst med vid tillsättandet af dessa städernas representanter.

*Angående
ändring i gå-
lande bestämmelser om
röstätt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

Emellertid, frågan har nu redan fallit; och det var ju ingenting annat att vänta. Det bär mig likväl litet grand emot att gå allt för hårdt till rätta med lagutskottet, därför att detta utskott har, så att säga, skjutit fram saken och i allt fall nu icke velat upptaga densamma. Ty det visade sig ju, när frågan förekom i Första Kammaren, att icke ens detta sätt af lagutskottet att undvika realitetsdebatt ansågs tillräckligt ur samhällsbevarande synpunkt. Det visade sig, att man der uti den kammaren var färdig att på prelatensisk order helt och hållet stryka bort den motivering, som förekom, därför att den skulle vara allt för välvillig mot motionen. Jag har icke lyckats af hvarandra delvis motsägende tidningsreferat öfver biskop Billings anförande få fram egentligen, huru han motiverade sitt yrkande, hvilket ock blef kammarens beslut. Men så mycket har jag i allt fall sett och förstått, att tydligt meningen var, att lagutskottet borde hafva tagit till den stora klubban och riktigt afvisat på skarpaste allvar en motionär, som dock ingenting annat gjort än skrivit sin motivering, utgående från sin egen öfvertygelse. Det är under sådana förhållanden gifvet, att den demonstration, som nu ensamt kan göras, också bör från min synpunkt gerna blifva så kraftig som möjligt, och det är då tydligt, att det skulle göra uti landet — så ser jag åtminstone saken — ett kraftigare intryck och ett bättre intryck, i fall Andra Kammaren eller i hvarje fall en afsevärd minoritet inom densamma vill samla sig omkring herr Svenssons reservation, för att derigenom visa, att åtminstone det antal, som röstar så, har blicken öppen för att i städernas nuvarande kommunala rösträttsordning finnas svåra missförhållanden, hvilka böra utjemnas i demokratisk riktning. Jag vidhåller för min del den öfvertygelse, som jag uttalat i min motivering, att det icke behöfves någon vidlyftig utredning för att få denna fråga fram till en lycklig lösning. Jag är fullkomligt öfvertygad, att när vi en dag, förr eller senare, få en regering, som gör slut på det nuvarande stillastående eller bakåtgående — och den dagen kan under händelsernas tryck komma förr än vi nu tro — så skall det icke alls behöfvas så förfärligt lång tid, innan den regeringen skall kunna vara färdig med ett förslag till demokratisering

*Angående
ändring i gäl-
lande bestäm-
melser om
rösträtt vid
ral af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

af rösträtten i städerna. Men i allt fall — det momentet af min uppfattning fins icke skäl, såsom saken nu ligger, att framhäfva, utan ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den af herr Svensson afgifna reservation.

Herr Ohlsson i Vexjö: Lagutskottet har, som herrarne se, afstyrkt herr Brantings ifrågavarande motion, och lagutskottet har efter min uppfattning icke kunnat göra något annat. När man, såsom motionären i sin motion uttrycker sig, icke sticker »under stol» med hvad man vill, utan säger tydligt och bestämdt ifrån: Detta vill jag, detta och ingenting annat, har ju lagutskottet haft giltigt skäl att kort och godt, sin åsigt likmätigt, säga: Detta vill och kan icke lagutskottet vara med om. Att ingå i vidlyftig motivering under bemötande af motionärens påståenden har i detta fall syntts desto mer öfverflödigt, som motionärens och lagutskottets åsikter i förevarande fråga äro så vidt skilda, för att icke säga så diametralt motsatta, att de förvisso icke kunna sammanjemkas.

Äfven de lagutskottets ledamöter, som i likhet med mig möjligtvis äro af den mening, att vår nuvarande kommunala rösträttskala i stad kunde tåla vid en ytterligare begränsning, åtminstone för de högre och högsta röstetalen, hafva dock tydligtvis icke haft giltig anledning att gifva uttryck åt denna vår mening med anledning af herr Brantings nu förevarande motion. Herrarne skola nemligen fästa uppmärksamheten vid hvad motionären sjelf säger i sin motion — sid. 9 i föreliggande betänkande — efter det han redogjort för motiven för sina åsikter och en del andra förhållanden. Han säger der: »Det följer häraf också, att jag ingalunda skulle kunna anse mig tillfredsställd med en begäran om 'utredning af frågan', som t. ex. 1891 års lagutskott föreslog.» Och på följande sida säger han: »Någon utredning utöfver den, som ligger i öppen dag för oss alla, om den nuvarande ordningens ohållbarhet behöfves icke.» Då motionären således sjelf begränsat sin motion dertill, att den skall omfatta uteslutande det af honom sjelf formulerade yrkandet, har, såvidt jag förstår, lagutskottet icke haft någon som helst anledning att öfverväga frågan om en begränsning i den nuvarande röstskalan. Det ligger ju för öfrigt i öppen dag, att, om man skrifver till Kongl. Maj:t och begär utredning och förslag till en dylik begränsning samt denna skrifvelse föranledes af en motion sådan som denna, hvilken utgår från principen om lika rösträtt för alla röstberättigade, skrifvelsen får en helt annan betydelse och innebörd än om den föranledes af en motion, som utgår från en bestående rösträttsgrund. Vid sådant förhållande håller jag för min del före, att äfven de bland herrarne, som eljest äro böjda för en lämplig rösträttsreform i detta fall, och de, som icke äro absoluta motståndare till densamma, dock icke skola finnas benägna att nu och i detta sammanhang aflåta en skrifvelse i ärendet till Kongl. Maj:t. Jag yrkar således bifall till lagutskottets hemställan.

Herr greve Hamilton: Jag föranleddes att begära ordet af en liten episod i det anförande, som nyss hölls af en ärad kamrat på denna bänk. Han sökte genom ett exempel visa kammaren, af hvilken stor vikt det skulle vara, om hans motioner antoges, och han berättade då hvad som passerade här i Stockholm 1892, då arbetslöshet rådde härstädes och då Stockholms stadsfullmäktige togo hand om saken, såsom han angaf, först efter påtryckning utifrån. Ja, jag medgifver, att man visserligen kan hafva sina tvifvelsmål, om Stockholms stadsfullmäktige behandlade den frågan så alldeles lämpligt. Ty det skedde då, hvad som så många gånger förut skett i liknande fall, att man till en början vägrade att gifva efter för opinionsyttringar utifrån, och sedan tvärt släppte tyglarne och gaf efter utan någon undersökning om, huru saken verkligen förhöll sig. Men icke var det mot detta den ärade talaren rigtade sin anmärkning. Han anmärkte deremot, att de arbetare, som slutligen erhöilo kommunalt nödhjulsarbete, sattes till sådana arbeten, på hvilka de enligt hans mening förtjenade allt för litet. Ja, jag erinrar mig, att det såväl år 1892 som vid andra tillfällen just från det läger, som talaren tillhör, framställdes mycket skarpa fordringar på, att kommunen skall garantera arbetarne arbete och en viss normal arbetsförtjenst. Att nu under de bestående förhållandena kommunalrepresentationerna icke lära gå in på något dylikt, det lär nog vara otvifvelaktigt, och detta motiv för talarens motion kan ju därför ha stort värde, om man såsom han är socialdemokrat, men har också mycket litet värde, om man icke är det. Ty jag tror, att kammarens ärade ledamöter med mig äro ense derom, att det alltid är en mycket betänklig sak, detta, om en kommun skall föranstalta kommunala nödhjulsarbeten. Och det är en regel, som Stockholms stadsfullmäktige hafva vidhållit, tror jag, fullkomligt korrekt, att man bör ställa så till, att hvad arbetaren på detta sätt kan förtjena icke är mera, än att det afhåller honom att gå till detta arbete annat än i yttersta nödfall. Annars komma de kommunala nödhjulsarbetena att blifva regel och icke undantag.

Jag har ansett mig böra framhålla detta, enär jag var ledamot af Stockholms stadsfullmäktige år 1892, och jag har därför icke kunnat låta hvad han anförde passera oanmärkt. Det är naturligtvis från hans ståndpunkt mycket riktigt, men mycket origtigt från min.

Herr Bergström: Herr talman! Den ärade förste talaren och reservanten inom lagutskottet utgick, såvidt jag uppfattade honom rätt, från en felaktig utgångspunkt, då han yttrade, att Riksdagen har beslutat en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i fråga om den kommunala rösträtten på landet, och att på basis af denna skrifvelse Kongl. Maj:t i sin tur tillsatt en komité för en sådan utredning. Förhållandet är icke sådant. Riksdagen har icke beslutat en sådan skrifvelse.

Den ärade talaren hemtade sedermera ett stöd för *sitt* yrkande

*Angående
ändring i gäl-
tande bestämmelser om
rösträtt vid
fullmäktige.
(Forts.)*

Angående
ändring i gäl-
tande bestä-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)

uti ett lagutskottets utlåtande af år 1891 och ett Andra Kammarens beslut af samma år, båda afseende en utredning rörande frågan om den kommunala rösträtten i städerna. Han kunde utan tvifvel också hafva hemtat ett stöd härför i den Riksdagens skrifvelse af år 1894, som, så vidt jag vet, är den enda riksdagsskrifvelse, som på senare tid förelegat rörande den kommunala rösträttsfrågan. Uti denna skrifvelse yttrade Riksdagen, efter att hafva erinrat, att år 1869 tillkommit en begränsning af den kommunala rösträtten i städerna, följande:

»Den kommunala rösträtten å landsbygden är deremot fortfarande fullständigt obegränsad. Samtidigt med, att de äldre krafven å reform i sistnämnda förhållande qvarstå ouppfyllda, hafva äfven uppstått nya fordringar å mera djupgående förändringar i afseende å den kommunala rösträtten både i stad och å landet, hvaribland särskildt må nämnas den allt mer uppmärksammade frågan om bolags rätt att rösta i kommunens angelägenheter.»

Och det var efter denna motivering med någon fortsättning, som Riksdagen begärde en statistisk utredning så skyndsamt som möjligt rörande den kommunala rösträttsfrågan i sin helhet i syfte, såsom Riksdagen uttryckte sig, af den viktiga frågans lösning. Det var sålunda icke allenast den kommunala rösträtten på landet, som skulle blifva föremål för utredningen. Och särskildt hade Riksdagen, såsom herrarne hörde, fäst sig vid bolags rösträtt, en fråga, som ju träffar både stad och land. Det synes mig sålunda, som om den ärade förste talaren borde hafva tillräckligt och sitt förnämsta stöd för sitt yrkande i denna Riksdagens skrifvelse af år 1894. Då nu regeringen visserligen låtit företaga en statistisk utredning rörande de kommunala rösträttsförhållandena öfver hufvud, men deremot icke uppdragit åt den tillsatta komitén att inkomma med förslag rörande annat än den kommunala rösträtten på landet, så synes det mig, som om man — med bortseende från alla partiskäl och partisynpunkter, om jag så må kalla dem, som blifvit anlagda på denna fråga såväl i Första Kammaren som i denna kammare — det synes mig, säger jag, som om man, med frånseende af alla sådana partisynpunkter, borde, allenast ur den synpunkten, att det bör tillkomma Riksdagen att fasthålla sin ståndpunkt från år 1894, åtminstone i denna kammare ansluta sig till herr Sveussons reservation, hvartill jag yrkar bifall.

Herr Meyer: Jag har rätt länge väntat, att någon aunan inom denna kammare skulle upptaga till bemötande eller granskning det förslag, som innefattas i den här föreliggande motionen. Jag kan icke finna, att något kan vara att vinna med att söka helt och hållet skjuta den sak, som bragts på tal, ifrån oss utan att något närmare se på densamma. Jag skall då bedja att först få påpeka, att den ärade motionärens förslag går ut på, icke att göra arbetareklassen meddelaktig i magten, utan att öfverflytta all magt till denna klass. Det vill säga, om man besinnar, att den progressiva beskattningen utgör en del af motionärens förslag, hvilken skulle vålla, att den

arbetande klassens bidrag till de kommunala utgifterna blifva en rennullitet, så skulle följden blifva den — det har redan påpekats — att de kommunala utgifterna skulle beslutas af dem inom kommunen, som icke bidroge dertill, och att de, som uteslutande bestred utgifterna, skulle stå både magt- och rättslösa gent emot de då magtegende.

Den ärade motionären har förklarat, att det fåvälde, som nu existerade, vore en oegentlighet, som icke borde få förefinnas. Jag deremot håller före, att fåvälde aldrig någonsin i lifvet kan undan-scaffas. Ty äfven om man gör rösträtten aldrig så allmän, kommer det dock att bli så, att de mera intelligenta, de mera energiska blifva de, som regera; de komma, såsom motionären säger, att bilda den »klik», som afgör och bestämmer. Och ingalunda skall det förhållandet afhjelpas, om magten öfverflyttas till arbetareklassen. Ty om vi se på, huru denna klass ställer för sig redan nu, så finner man hos dem ett fåtalsvälde, hvartill man får söka efter motstycke. Vi se, huru dessa arbetare absolut viljelöst böja sig för de sjelfgjorda herrar, som beherska dem. Vi se, huru de böja sig för sina fack-föreningar, huru de kasta sig in i den ena strejken efter den andra, när deras herrar så bestämma; vi se, hurusom de icke blifva kloka af erfarenheten, hvilken visar dem, att de på detta sätt icke kunna ernå någonting och aldrig skola kunna vinna något genom sina strejker, förrän de inse den stora sanningen, att arbetspriset måste med naturnödvändighet bestämmas af arbetets värde och icke kan sättas godtyckligt. Jag anser således, att det icke skulle blifva mycket bättre stäldt med sjelfständigheten, derest den ärade motionärens förslag blefve antaget. Den ärade motionären säger nu vidare, att de klasser, som nu hafva magten, styra illa, och att de förvalta de kommunala angelägenheterna illa. Han anför för detta sitt påstående icke mer än ett enda bevis, det nemligen, att kommunernas skuldsättning under de senare åren vuxit. Jag vågar deremot påstå, att den omständigheten, att en kommun satt sig i skuld, icke är något bevis på, att den kommunens angelägenheter varit illa handhafda. Tvärtom, det har varit en nödvändighet, ett absolut lifsvilkor för de flesta kommuner att sätta sig i skuld, ty derigenom har det för dem varit möjligt att skaffa sig de jernvägsanläggningar och förbättrade kommunikationsmedel i öfrigt, såsom hamnbyggnader o. s. v., som medgifvit kommunerna att icke allenast bibehålla hvad de förut haft, utan äfven att utveckla sig än vidare. Industri och handel hafva blomstrat upp till följd häraf, och derigenom också vilkoren för arbetarnes existens blifvit bättre uppfylla, ty utan industri och utan handel få arbetarne icke något att göra; och man kan derfor säga, att denna skuldsättning varit icke minst till arbetarnes fördel.

Den ärade motionären förklarar för öfrigt — om man ser på ett ställe längre fram i motionen — att, om arbetarne finge magten, de skulle styra kommunerna bättre än hittills varit fallet; vi skulle se, att kommunerna skulle bli egare af spårvägar, gasverk, vatten-

*Angående
ändring i gäl-
lande bestäm-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

*Angående
ändring i gäl-
lande bestä-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

ledningarna och slika ting. Men jag vill då fråga: huru skulle detta blifva möjligt utan skuldsättning, huru skulle de derförutan kunna skaffa sig alla dessa saker? Om de icke kunna göra detta utan skuldsättning, och sådan är ett bevis på dålig administration, ja, då göra de ju sig skyldiga till precis lika dålig administration, som den ärade motionären förebrår de nu styrande klasserna.

Så talar den ärade motionären om människovärdet, att det skulle vara kränkande för arbetarens människovärde, att han icke fått komma i besittning af den magt, hvilken den ärade motionären anser att arbetaren bör ha. Jag vet icke riktigt, hvad som här menas med »människovärde». Det kan icke vara, såsom jag en tid tänkte mig, det värde, som hvarje människa måste ha just i sin egenskap af människa, ett värde, som är lika för alla; det kan icke vara detta, ty vi veta, att just det parti, till hvilket den ärade motionären hör, drifver den satsen, att de enda människor, som ega något värde, äro arbetarne, och att alla andra äro endast parasiter, som lefva på arbetarnes bekostnad och som icke göra någon nytta här i världen. Om rättigheten af den satsen vill jag icke yttra mig; det torde ej heller behövas. Jag vill blott säga, att om människovärde icke är det värde, hvarje människa eger i sig själf, jag icke alls kan veta, hvad det är för slags människovärde, som motionären afser, och derför icke kan förstå, hvarför arbetarnes människovärde skulle kränkas, om de ej få all magt i kommunernas styrelse. Om jag går än längre, så finner jag, att icke ens alla arbetare ha samma människovärde, ty vi se af motionen — såsom vi ock veta förut — att något, som socialisterna sträfva efter, är att få minimilön för alla arbetare, till att börja med för arbete från kommunens sida. Det vill säga: alla arbetare skulle icke ens ha samma lön, utan arbetarne skulle indelas i högre och lägre klasser. Vi se alltså, att äfven hos arbetarne »människovärdet» är olika. Hvarpå baseras då människovärdet i det socialistiska samhället? Det är en sak, som jag för min del icke kan förstå.

Jag skall nu be att få säga något om en annan sak. Det kan naturligtvis mycket väl gå för sig till en tid att låta dem, som icke bestrida utgifterna, få öfvertaga hela magten. Men resultatet komme helt säkert att bli det — ty arbetarne, liksom alla andra, äro ju människor, och alla människor äro bristfälliga, behäftade med stora fel och mycket ofullkomliga — resultatet skulle bli det, att arbetaren till en början skulle få det utmärkt väl stäldt för sig. De skulle kunna skaffa sig fria bostäder, fria badhus, fria apotek o. s. v.; allt detta och mycket annat skulle de kunna skaffa sig, ty tack vare den progressiva beskattningen skulle de också lyckas att bereda sig de nödiga medlen till bestridande af dessa utgifter, nemligen så länge som de skattdragande hade något att betala med. Men först och främst skulle naturligtvis alla deras inkomster stryka med, och sedermera hela kapitalet. Det må vara alldeles likgiltigt, om kapitalet är i händerna på den enskilde eller på staten, en sak är dock viss,

nemligen att kapitalets afkastning är begränsad, och går man utöfver afkastningen af kapitalet, och börjar man tära på sjelfva kapitalet, så är den stund icke långt borta, då komplett ruin inträder, vare sig för den enskilde eller för kommunen.

*Angående
ändring i güt-
lande bestäm-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

Ja, en sak till vill jag säga något om. Den ärade talaren i fråga har i sin motion uttryckligen förklarat som så: nu skall Ni göra Edert val och säga, om Ni äro för eller emot mitt förslag om införande af allmän rösträtt, af den lika kommunala rösträtten. Då han så gjort, tycker jag för min del, att kammaren borde låta honom få rent svar på den frågan och icke gifve sig in på något annat, således ej heller på den reservation, som af herr Svensson från Karlskrona afgifvits inom utskottet. Genom att här i dag gifva rent svar på den frågan hafva vi på intet sätt uppskjutit den andra frågan, den, huruvida vi vilja vara med om en *inskränkning* af den nu bestående kommunala rösträtten. Ty för denna riksdag kan det icke blifva något af med den frågan, då densamma redan är afgjord i Första Kammaren. Må vi därför lemna rent svar på motionärens fråga. Af hvad jag sagt, torde det vara klart, att jag för min del är emot och därför kommer att rösta för bifall till utskottets förslag.

Med herr Meyer förenade sig Herrar *Swartling, Odqvist, Högstedt, Jakobson* och *Petri*.

Herr Höjer: Jag är icke socialdemokrat, och jag kommer af historiska, religiösa och nationalekonomiska skäl antagligen aldrig att blifva det under hela mitt lif. Detta är också orsaken, hvarför jag på inga villkor kan gå in på hela den motivering, som motionären, min ärade vän på stockholmsbänken, har anført för sin motion. Men denna omständighet skall å andra sidan alls icke hindra mig från att uttala min sympati för det förslag, som han framställt för det yrkande, som han gjort.

För sex år sedan, d. v. s. vid 1891 års riksdag, biträdde jag en motion. afgifven här i kammaren af en bland mina kamrater på stockholmsbänken och af herr Svensson från Karlskrona nyss åberopad, en motion, som gick ut derpå, att i Stockholm skulle för kommunala val införas en 40-gradig röstskola, på det att det stora flertalet af de jemförelsevis lågt beskattade åtminstone icke skulle öfverröstas af den lilla klicken af de rike. Vi voro i motionen till den grad eftergivande för bestående förhållanden, att vi drogo upp gränsen mellan de bemedlade och de mindre bemedlade vid en årsinkomst af 4,000 kr., ehuru vi i *motiveringen* uttalade oss för den *principiella* rättigheten af lika kommunal rösträtt, alldeles som vi äfven hyllade grundsatsen om allmän politisk rösträtt. Och jag, mine herrar, står, i följd af min medfödda envishet, 1897 qvar på samma standpunkt med hänsyn till den kommunala rösträtten, som jag intog 1891.

Angående
ändring i gäl-
lande bestä-
melse om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)

Nu har visserligen laguskottet uti sitt betänkande förklaradt, att det anser en utjemning af den kommunala rösträtten till likställighet för alla röstberättigade hvarken rättvis eller till gagn för stads-kommunerna. Men det ärade utskottet anför icke, för så vidt jag kan finna, för detta sitt påstående något enda i mina ögon plausibelt skäl. Hvad som synes mig alldeles säkert och visst, är, att den fattige — som har kommunal rösträtt — betalar en lika stor qvot af sin årsinkomst som den rike, och att för den fattige denna qvot betyder lika mycket, ja, enligt mitt förmenande mycket mera än för den rike. I följd häraf är det åtminstone för mig från min idealistiska och måhända mycket opraktiska ståndpunkt klart, att de jemförelsevis obemedlade hafva åtminstone *lika* starka, om icke ännu mera bindande skäl att tillse, att den största sparsamhet måtte iakttagas vid beviljandet af kommunens skattemedel. På grund af dessa mina åsigtar är det klart, att jag icke kan ställa mig *alldeles* afvisande mot den motion, som af herr Branting blifvit väckt, ehuru jag liksom han af rena opportunitetsskäl yrkar bifall till herr Svenssons reservation.

Jag ber att få tillägga endast ett par ord. Den ifrågavarande reformen, mina herrar, är enligt mitt förmenande alls icke socialistisk. Förslaget om införande af lika kommunal rösträtt är, liksom förslaget om allmän politisk rösträtt, kyrkans skiljande från staten, kostnadsfri folkundervisning m. m., en *liberal* eller radikalt demokratisk reform, som i likhet med många andra reformförslag öfverflyttats från de radikales program till socialdemokraternas.

Jag drager mig dervidlag särskildt till minnes, huru det på 1870-talet gick i Tyskland, detta socialdemokratiens förlofvade laud. Det socialdemokratiska partiet, eller som det kallade sig »det socialistiska arbetarepartiet», hvilket fastställde sitt program på kongressen i Gotha 1875, upptog på detsamma två alldeles motsatta önskningsmål. Å den ena sidan ville partiet arbeta för realiserandet af rent socialistiska utopier, upprättandet af den socialistiska framtidsstaten, och i denna del är Gothaprogrammet rent revolutionärt. Å andra sidan upptog partiet från det radikalt demokratiska programmet en mängd sociala och politiska reformer, som *alls icke* afser att kasta det nuvarande kapitalistiska samhället öfver ända för att i stället upprätta en socialistisk framtidsstat, utan tvärtom att *på grundvalen* af det kapitalistiska sambället genomföra mer eller mindre grundliga och för dess bestånd nödvändiga reformer. Enligt mitt förmenande är det en bestämd *motsägelse*, som förefinnes mellan början och slutet af det socialdemokratiska programmet, sådant detta blef fastslaget i Gotha 1875, och samma motsägelse existerar enligt mitt förmenande ännu i denna dag i detta program, äfven sedan det blifvit reformeradt och retuscheradt på den stora arbetarekongressen i Erfurt 1891.

Anledningen dertill, att jag nu omnämner detta, är, mine herrar, endast den, att jag icke anser välbetänkt, att vi, när det är fråga om en reform af den kommunala rösträtten, genast för oss uppbesvärja

det socialistiska framtidspöket och tro, att, om vi gå in på den allra ringaste eftergift med hänsyn till den kommunala rösträtten i stad, det skall gå rakt på tok med hela det närvarande samhället. Jag tror, mine herrar, att detta är ett alldeles öfverflödigt bekymmer, och jag kan därför icke annat än yrka bifall till herr Svenssons reservation.

*Angående
ändring i gyl-
lande bestäm-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

Herr Branting: Jag skall be att få svara ett par ord på några föregående talares anföranden, men det skall ej blifva vidlyftigt.

Den, som utförligast tog hela min motion under kritik och sade en del saker, som gerna för mig kunnat få stå i lagutskottets utlåtande, ty då skulle det varit möjligt att vidlyftigare kritisera den, var herr Meyer.

Han framhöll för det första, att jag icke fordrat arbetarnes medelaktighet i magten, utan deras fullständiga öfvervalde. Ja, för så vidt det på vissa orter är fallet, att arbetarebefolkningen är alldeles dominerande, så är det klart, att den som håller på personlighetsprincipen, också måste komma derhän, att han yrkar på, att denna del af befolkningen också skall vara den bestämmande, den som har mest att säga. På andra håll åter är samhället klufvet i flere klasser, arbetarne hafva vid sin sida en hel del andra kategorier och få då dela magten med dessa. Detta faller af sig själf, blir endast en konsekvens af, huruvida man hyllar personlighetsprincipen eller penningprincipen.

Samme talare yttrade vidare, att vi aldrig kunna få bort fåväldet; de intelligente, menade han, komme alltid att göra sig gällande. Det vore väl, om denna optimistiska syn på tingen, att det är de intelligente, som nu styra, kunde delas af flere och af den stora massan af befolkningen. Men det förefaller mig, som hade man tillräckligt många gånger — ingen nämnd och ingen glömd — sett exempel på, huru det nu styres på ett sätt, som rakt icke vittnar om intelligens.

Det talades vidare om, att bland arbetarne den stora mängden skulle absolut viljelöst böja sig under sjelfgjorda herrar, som skulle dekretera strejker o. s. v. Huru ofta skall denna osanning upprepas till dess den blir så pass påtagligt vederlagd, att den icke kommer igen mera? Har det icke oupphörligt bevisats af erfarenheten, huru dessa icke sjelfgjorda, men genom val utsedda förtroendemän för arbetarekorporationerna alltid, när det kommer till konflikt mellan arbetarne och kapitalet, försöka att hålla igen de obetänksamma och i det längsta söka medla, emedan de bättre än de öfriga veta, hvad det kostar äfven för arbetarne sjelfva att gifva sig in i en strejk? Det blir alltjemt samma skådespel som upprepas, att de försöka att mota strejken i stället för att skjuta på, och ofta nog händer det, att de, som utpekas som strejkagitatorer, äro de som hindra utbrottet af en strejk eller bilägga den förr än eljest skulle hafva blifvit fallet. derest endast de arbetare skulle tala, som deruti äro mera oerfarna.

Angående
ändring i gäl-
lande bestä-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)

Ja, herrarna må gerna för mig mumla. Men jag utsäger i alla fall denna sanning, ty det är en sanning. Och den dag skall komma, då äfven flertalet af herrarne af erfarenheten lärt sig, att så är förhållandet.

Vidare har här talats om — och herr Meyer gjorde ett stort nummer deraf — den skuldsättning, som jag i min motion påpekat, och till hvilken de kommunala myndigheterna gjort sig skyldiga. Han framhöll dervid, att naturligtvis äfven en stor del reformer icke låta sig genomföras utan penningar. Jag skall be att som svar derpå få uppläsa ett par rader ur min motion, der jag yttrat:

»Äfven med allt erkännande af att städer i uppblomstring måste inrätta sig för och i viss mån draga vaxel på framtiden, lärer ingen vilja påstå, att en sådan finansförvaltning tyder på en så öfverlägsen skötsel af kommunernas ekonomi från de nu bestämdes sida, att medverkan och kontroll från den stora, nu utestängda mängden skulle vara ur den synpunkten öfverflödig.»

Detta synes mig vara en tillräcklig vederläggning af, hvad som herr Meyer i det afseendet behagade anföra.

Han yttrade vidare, att ifrån arbetarnes synpunkt och ifrån socialdemokraternas synpunkt skulle alla icke-arbetare vara parasiter, och med dessa icke-arbetare menade han naturligtvis alla icke *kroppsarbetare*. Jag bestrider på det bestämdaste ett sådant påstående. Hvar och en, som utför ett allmännyttigt arbete, betraktas af oss som en samhällsnyttig medborgare och icke som en parasit. Men väl finnes det — dermed sticka vi icke under stol — i detta samhälle personer, hvilka icke utföra något samhällsnyttigt arbete och ändå befinna sig i en så högt uppsatt, så socialt fördelaktig och så ekonomiskt gynsam ställning, att detta icke kan försvaras från social synpunkt.

När herr Meyer vidare sagt, att begränsningen i kapitalets afkastning måste förr eller senare göra ett slut på den härlighet, som till en början skulle blifva en följd af den föreslagna demokratiseringen af den kommunala rösträtten, så är dock detta sådana framtidsmålningar, hvaruti jag icke kan följa honom, ty det må väl erkännas, att det finnes en ganska långt aflägsen gräns, intill hvilken man kan ytterligare skattlägga de större förmögenheterna. Det synes mig också rättvist, att dessa få öfvertaga en större del af bördan än hvad hittills varit fallet. Och innan man uppnått denna gräns, tror jag, att man hunnit få åtskilliga af dessa goda saker genomförda, som stå på demokraternas och socialdemokraternas program, och som kosta penningar.

Jag vill icke ingå på hvad herr Höjer yttrade med afseende på socialdemokraternas program: derom står icke debatten nu. Jag medgifver villigt, att det finnes en mängd demokrater, som liksom vi socialdemokrater äro för den allmänna politiska rösträtten och för den lika kommunala rösträtten. Men väl att märka är, att om i Tyskland och på många andra håll det varit socialdemokraterna, som

i främsta rummet på senare tid burit upp denna demokraternas gamla fordran, så beror detta ofta nog derpå, att de liberala och borgerligt demokratiska elementen mer eller mindre hafva slappnat i sin ifver för denna sin programpunkt, när de sett, att de icke längre helt och hållet kunna hålla ledningen inom den ram, som syntts dem önskelig.

Herr greve Hamilton gjorde en anmärkning om den minimilön, som vi fordrade här i Stockholm år 1892. Det är alldeles sant. Men oakadt vi då satte en kanske jemförelsevis hög minimilön som önskningsmål, så bör väl detta icke vara något rättfärdigande af en sådan åtgärd som den Stockholms stadsfullmäktige-då vidtogo, i det de icke ville gå in på att göra mera, än att arbetare faktiskt finga stå ute och arbeta för 50 à 60 öre om dagen. Detta var tydligtvis en allt för liten minimilön, och hade den, såsom man önskade, blifvit höjd, så hade det icke behöft medföra det ringaste men för den privata industrien.

Jag ber för öfrigt att ännu en gång få framhålla, att, isynnerhet som sakerna nu gestaltat sig efter Första Kammarens demonstration, det för ögonblicket icke är fråga om någon socialdemokrati eller någon socialdemokratisk åtgärd, utan blott om huruvida 1897 års Andra Kammare vill gå tillbaka från den ståndpunkt, som kammaren intog 1891, och sålunda vill med anledning af min motion uttala sig för ett fullständigt status quo i afseende på den kommunala rösträtten. Det skulle ju kanhända icke förundra, om denna reaktionära åtgärd beslöt af kammaren, lika väl som så mycket annat i samma riktning gått igenom, men jag skall i alla händelser fortfarande yrka bifall till herr Svenssons reservation.

Herr Boëthius: Ehuru i herr Meyers utmärkta anförande redan ligger svaret på talet, att personlighetsprincipen har lika rätt att göra sig gällande med afseende på det kommunala lifvet som med afseende på det politiska, så skall jag dock, eftersom den synpunkten flere gånger här blifvit framhållen, be att få säga några ord, på det att kammarens protokoll må bära vittne om, att denna uppfattning blifvit bestämdt motsagd.

I det politiska lifvet är det fråga om icke blott ekonomiska intressen, utan äfven en mängd rent idéella, såsom lagstiftning o. d. Det kan då låta höra sig, att personlighetsprincipen på det politiska området bör få spela en ganska stor rol, och jag kan till och med förstå dem, som vilja, att den skall ensam vara bestämmande, ehuru detta icke är min åsigt. Men i det kommunala lifvet är det så godt som alltid fråga om ekonomiska saker, om *utgifter*. Nu är i samhället förhållandet det, att större delen af kommunernas invånare äro ganska fattiga och därför befriade från kommunala utgifter eller ock betala de en mycket låg sådan. Håller man nu på personlighetsprincipen i detta fall, så kommer det att betyda, att de, som intet betala, skola bestämma, huru inkomsterna skola användas. Motionären har visserligen nu icke direkt föreslagit detta, men det ligger i hela hans resonnement, det är konsekvensen af hans uppfattning, att de, som

*Angående
ändring i gill-
lande bestämmelser om
rösträtt vid
val af stadsfullmäktige.
(Forts.)*

*Angående
ändring i gäl-
lande bestä-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

intet betala, skola fritt förfoga öfver deras tillgångar, som ega något. Men detta kan leda till ett rent rofferi. Jag hade äran nyss säga, att den sociala frågan är synnerligen viktig, och att det är lyckligt, om den löses, men den rätta lösningen kan icke erhållas derigenom, att de, som sakna inkomster, skola få — jag säger rent ut — plundra dem, som ega något.

Motionärens förslag eller åtminstone det, som han syftar till, är först då berättigadt, när han lyckas genomföra sitt ideal, socialiststaten med lika inkomster för alla. När denna idealstat, der lättjan och dumheten skola hafva det lika bra som omtänksamheten och arbetet, blir genomförd, då skall man kunna göra personlighetsprincipen fullt gällande äfven med afseende på de kommunala förhållandena, men då har kanske detta lyckliga samhälles invånare redan svultit ihjel, eller — jag skall icke öfverdrifva — det kan kanske få så pass lång tid på sig, ty så lång tid torde det kapital, som bildats af det nuvarande samhället på grund af det utrymme det lemnar åt det personliga initiativet och omtänksamheten — så länge torde detta kapital kanske räcka för socialiststaten att lefva på.

Nu säger herr Höjer, att en sådan anordning, som föreslagits i motionen, är rättvis, ty de, som betala en mindre skatt, betala dock en lika stor qvot. Har då herr Höjer glömt bort fordran på den progressiva beskattningen?

Vidare säger herr Höjer, att det ligger i de fattiges intresse att icke göra stora utgifter. Men, herr Höjer, om här finnas stora tillgångar att förfoga öfver, hvilka de rika ega och de icke besittande kunna fritt förfoga öfver, så torde man tryggt kunna påstå, att det ligger i de magtegendes intresse att göra stora utgifter.

Herr Höjer sade vidare, att här icke är fråga om socialismen, ty denna fråga har redan länge stått på det liberala programmet, den har öfverflyttats från det liberala till det socialistiska. Ja det är så, och jag tviflar alldeles icke på, att liberala idealister af herr Höjers skrot och korn skulle, om de finge styra och ställa såsom de ville, öppna vägen för socialismen. Ty socialisterna hafva med all önskvärd öppenhet uttalat, att de upptagit yrkandet om allmän och lika rösträtt från det liberala programmet för att få en inkörsport för socialismen.

Hvad nu reservationen angår, så synes det mig, att de, som vilja hafva en begränsning i detta fall, böra sjelfva väcka förslag derom, då kammaren nog lär ta det under allvarlig pröfning. Men det förefaller mig i hög grad olämpligt att göra något positivt uttalande på grund af ett förslag, som dock i sjelfva verket i sitt innersta väsen innehåller en krigsförklaring mot det bestående samhället. Jag yrkar afslag å reservationen liksom å motionen och bifall till utskottets förslag.

Herr Branting: Blott ett enda ord till den senaste ärade tälaren. Han talade om det samhälle, der lättjan och dumheten skulle

råda i motsats till det nuvarande, der arbetet ju lär vara bestämmande. Det är dock egendomligt, att han, som är professor i historia, alldeles förbisett, att utomlands redan för närvarande råder det förfärliga tillstånd i en del stater, att den kommunala rösträtten är lika. I Norge är så fallet, och i Danmark väljes halfva kommunalstyrelsen på det sättet. I England, Frankrike och Schweiz är samma förhållande rådande, och i Tyskland finnes också en högst annorlunda slags röstskala mot här, hvilken möjliggör för de fattigare klasserna att åtminstone välja intill en tredjedel af kommunalrepresentationen. Det blir, när man erinrar sig detta, något absolut annat än att behandla detta såsom ett socialistiskt förslag och en inkörsport till socialismen. I sjelfva verket står Sverige ensamt med sin orimliga kommunala röstskala. Och det är egendomligt, att denna sida af saken så helt och hållet lemnats obeaktad både af professor Boëthius och af konsul Meyer.

*Angående
ändring i gäl-
tande bestämmelser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

Herr Boëthius: Ja, huru det kommer att ställa sig i Norge, får framtiden utvisa. Hvad åter angår den omständigheten, att Tyskland ger ett visst *större* utrymme åt de mindre beskattade, så är det icke fråga om det nu, ty ifrån det har herr Branting tagit bestämdt afstånd i sin motion. Det är icke om ett blott ökad inflytande det nu är fråga, utan om full likställighet. Må vara, att det finnes sådan likställighet vid kommunala val i utlandet. Men jag tror, att erfarenheten deraf just icke varit så god; och om ock allt för svåra missförhållanden icke blifvit följden, så har det berott på den oinskränkta kassationsrätt, som regeringen har gent emot dessa kommunala representationer.

Herr A. Hedin: I går delades ut här i kammaren ett dokument, som har rubriken: Generalsammandrag öfver bevillningen. Det gäller år 1896. Om kammarens ledamöter behaga kasta en blick på det, skola de finna, att under år 1896 den till bevilling uppskattade inkomsten af allmän tienst och pension är uppförd till öfver 75, närmare 76 millioner kronor. Om kammarens ledamöter vidare vilja taga i betraktande, hvad de hittills styckevis läst och väl en gång skola få läsa fullständigt och i sammanhang, nemligen de insamlade uppgifterna om mångsyssleriet här i landet; om de vidare erinra sig, huru Första Kammaren två gånger slagit ihjäl en blygsam hemställan af statsutskottet på grund af min motion om en undersökning af arbetstiden i embetsverken, så torde den slutsatsen få anses nog motiverad, att det knappast är skäl att tala så mycket om detta nuvarande samhället såsom ett arbetets samhälle och om det, som vi progressister ästunda, såsom ett lättjans och dumhetens samhällstillstånd.

Herr K. G. Karlsson i Göteborg: Jag hade vid debattens början alls icke ämnat begära ordet, men då af herr Meyer fram-

Angående
ändring i gäl-
lande bestä-
melse om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)

hållits en synpunkt, som jag för min del på intet sätt kan gilla, skall jag anhålla att få yttra några ord. Jag gillar, skyndar jag mig att tillägga, i det väsentligaste hvad af denne uttalades om det socialistiska samhällssättet, men herr Meyer framhöll i sitt anförande, att äfven de, som önska en kommunal rösträttsreform genomförd för städerna, borde rösta mot herr Svenssons i Karlskrona reservation. För min del är det dock alldeles omöjligt att nu inse, huru man kan motivera ett sådant yttrande. Om motionären hade vidhållit sin motion, så skulle man möjligen kunna säga det, men nu har motionären tagit densamma tillbaka och bedt att sjelf få instämma i reservationen.

Under sådana förhållanden anser jag, att ett dylikt tillvägagående af den, som önskar en reform i berörda hänseende, vore ett rent slag i luften, ty det träffar icke motionären; han har redan vikit undan.

Jag skulle till dem — jag ber om ursäkt att jag gör det, då jag för första gången har ordet i kammaren — som önska en rösträttsreform och på samma gång icke äro medlemmar af t. ex. landtmannapartiet, vilja framställa den förfrågan: huru skulle herrarne tycka om, i fall laudtmannapartiet afslog ett från herrarnes sida framkommet förslag därför att det kommit från herrarne? Det är detta, som jag anser ligga i herr Meyers tillvägagångsätt. Hade en annan person väckt ett förslag i samma riktning som herr Brantings, men tagit detsamma tillbaka, och inom utskottet en reservation afgifvits, på hvilken man eljes velat vara med, hade man nog, misstänker jag, icke afslagit densamma på den grund, som nu framhållits.

Jag anser, att man bör betänka det gamla ordet: »hvad I viljen att människorna skola göra Eder, det gören I ock dem». —

Under för handen varande förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Svenssons i Karlskrona reservation.

Herr Boëthius: Om det var mitt anförande, som herr Hedin nyss åsyftade, så ber jag att få påpeka att, när jag talade om, att dumheten och lättjan skulle komma att betyda allt, jag dermed afsåg det rena socialistiska samhället, hvori *alla* skola hafva lika inkomster, oberoende af den nytta, de skola göra samhället. Då jag likväl icke tror, att herr Hedin är socialist, så kan alltså mitt yttrande icke hafva något afseende på det samhällsideal, hvartill han vill, att vi skola sträfvä.

Herr Höjer: Endast ett par ord! Min högt ärade vän på upsalabänken, herr Boëthius, utdelade nyss några stötar dels mot herr Branting och dels mot mig, men icke annat än jag kan förstå träffade en och annan af dessa stötar i luften i stället för att träffa föremålen.

När jag talade om lika kommunal rösträtt, så talade jag på samma gång om de kommunalt rösträttsberättigade, och hvad detta

uttryck kan betyda, bör min högt ärade vän finna bland annat af herr Brantings motion, då han talar om att det år 1894 var icke mindre än 57 % af dem, hvilka i Stockholm egentligen skulle egt rösträtt vid stadsfullmäktigeval, som derifrån blifvit afskurna på grund af obetalade utskylder.

Jag har således icke talat om personer *under* utan *öfver* det kommunala strecket och med afseende å *dem* har jag likasom år 1891 den uppfattning att rättvisan fordrar lika kommunal rösträtt vid stadsfullmäktigeval.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats *dels* bifall till utskottets hemställan och *dels* afslag derå och bifall i stället till den vid utlåandet fogade reservationen. Herr talmannen upptog hvartdera af dessa yrkanden till proposition; och fann yrkandet på bifall till utskottets hemställan hafva flertalets mening för sig. Votering blef likväl begärd, i följd hvaraf nu skedde uppsättning, justering och anslag af följande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 12 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan, beslutit att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utredning i hvad mån begränsning af den kommunala rösträtten i städerna bör vidtagas.

Omröstningen utföll med 150 ja mot 57 nej, hvadan utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 8.

Föredrogs bankoutskottets memorial, n:o 2, angående verkställd granskning af Riksbankens styrelse och förvaltning. De af utskottet gjorda *meddelanden lades till handlingarne.*

Utskottet hemställde slutligen:

»att ansvarsfrihet må fullmäktige i riksbanken beviljas *dels* för förvaltningen under år 1895 af bankens såväl hufvudkontor som afdelningskontor i Göteborg, Malmö, Falun, Hernösand, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Luleå, Vexjö, Visby, Örebro och Östersund, *dels* ock för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll för tiden från och med den 15 januari 1896 till samma dag innevarande år.»

*Angående
ändring i gäl-
lande bestäm-
melser om
rösträtt vid
val af stads-
fullmäktige.
(Forts.)*

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Kihlberg: Herr talman, mina herrar. Det synes mig, som om bankoutskottet på ett synnerligen lättvindigt sätt skulle hafva behandlat åtskilliga punkter af de anmärkningar, som statsrevisorerna framställt i sin berättelse angående riksbanken, och afärdat dem i den s. k. sumpen med några betydelselösa ord. Bankoutskottet säger nemligen: »i dessa ärenden har utskottet funnit de af fullmäktige afgifna yttranden och förklaringar icke påkalla särskildt uttalande», men det är dock några af dessa anmärkningar, som enligt mitt förmenande hade bort af utskottet något mera beaktas. En af dessa anmärkningar innebär, att riksbankens ombudsman icke inom den uti tjänstgöringsreglementet stadgade tid vidtagit lagsökningssåtgärder i afseende å ett afbetalningslån. Om nu i detta särskilda fall riksbanken icke kunnat utfå hvad som skulle uttagas, så kan man likväl tänka sig att, om dylika anmärkningar finge opåtaladt gå igenom inom Riksdagen och det således erkändes, att ett tjänstgöringsreglemente för en riksbankens tjänsteman icke behöfver följas, det skulle kunna leda till uraktlåtenhet i dylika fall, så att ganska afsevärda förluster skulle kunna träffa riksbanken.

Utom detta af mig nu omnämnda fall hade statsrevisorerna äfven påpekat, att en dylik förseelse skulle hafva kommit ombudsmannen till last år 1894, och jag har dessutom hört omtalas, att det förekommit flera gånger. Visserligen ega bankofullmäktige enligt reglementet rättighet att, då anledning dertill förefinnes, bemyndiga ombudsmannen att uppskjuta dylika åtgärder, men i det diarium, som af ombudsmannen föres, finnes ingen anteckning derom att ett sådant medgifvande af fullmäktige lemnats ombudsmannen. Jag tror därför, att det kan vara farligt, om en sådan anmärkning får gå Riksdagen förbi, utan att något säges eller göres.

Den andra anmärkningen, som jag också anser beaktansvärd, är denna: revisorerna hafva funnit det anmärkningsvärdt, att en tjänsteman haft tjänstledighet ett helt år för att bestrida en befattning i en enskild bank. Visserligen säger icke bankoreglementet, på huru lång tid bankofullmäktige ega rättighet att meddela tjänstledighet. Men när en tjänsteman har tjänstledighet ett helt år — och den nu ifrågavarande mannen har fortfarande tjänstledighet — så kan man våga säga, att ett sådant förhållande är ett oskick.

Innebörden af dessa anmärkningar är åtminstone så mycket beaktansvärd, att bankoutskottet borde meddelat Riksdagen hvad bankofullmäktige svarat på dessa anmärkningar. Någon förklaring i dessa punkter finnes dock icke i betänkandet. Men det skulle varit nyttigt, att Riksdagens medlemmar och statsrevisorerna fått del af denna förklaring, ty nu är det icke mer än bankofullmäktige sjelfva och bankoutskottet, som känna till den. Jag har därför velat bringa denna fråga på tal, för att möjligen af någon af bankoutskottets medlemmar få höra, huruvida från bankofullmäktiges sida någon tillfredsställande förklaring blifvit lemnad.

Jag har naturligtvis intet yrkande att göra, sådan frågan nu föreligger, men har velat få höra, hvilka skäl utskottet haft, för att så lättvindigt behandladt dessa anmärkningar.

Herr Holmgren i Hillebola: Med anledning af herr Kihlbergs yttrande ber jag att först få meddela, att ombudsmannens dröjsmål med att vidtaga lagsökningsåtgärder mot en bankens gäldenär berodde derpå, att gäldenären hade, sedan ärendet blifvit inlemnadt till ombudsmannen, inkommit till fullmäktige med anhållan om anstånd med skuldens inbetalning. Detta anstånd beviljades af fullmäktige. Det är ett förfaringsätt, som icke är ovanligt, att bankerna i vissa fall lemna anstånd, och detta har rätt ofta till följd, att vänner till gäldenären träda hjälpende emellan och draga försorg om, att liqid sker, hvilket icke skulle blifva förhållandet, derest lagsökningsåtgärden redan vore vidtagen. Detta gjorde, att ombudsmannen i det ifrågakomna fallet icke vidtog någon lagsökningsåtgärd, förr än anståndstiden gått förbi. Då emellertid denna respittid förlupit utan att liqid inkom, erhöll ombudsmannen derom meddelande och vidtog då lagsökningsåtgärden. Hvad gäldenärens betalningsförmåga vidkommer, stod den på alldeles samma punkt, då ärendet lemnades till ombudsmannen och då lagsökningsåtgärden vidtogs.

Hvad beträffar den andra anmärkningen, att tjenstledighet för ett helt år beviljats en tjänsteman i ombudsmansexpeditionen, förhåller sig dermed så, att fullmäktige ansågo sig icke böra afslå ansökningsen, då nemlingen, derigenom att tjensten tills vidare uppehöles på förordnande, de extra ordinarie tjänstemännens utsigt till befördran ändå icke blefve trädd för nära. Fullmäktige äro nemligen betänkta på att sammanslå fullmäktiges och ombudsmannens expeditioner, hvarigenom en kanslistbefattning skulle kunna indragas. Detta är, som sagdt, skälet, hvarför fullmäktige ansågo sig kunna tills vidare uppehålla tjensten på förordnande.

Det är endast dessa upplysningar, jag velat lemna.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Slutligen föredrogs statsutskottets utlåtande, n:o 25, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande statens jernvägstrafik.

Punkten I.

Bifölls.

Efter föredragning vidare af *Punkten II*, deri utskottet hemställt:

att Riksdagen måtte, till kompletteringsarbeten å vestkustbanan, för år 1898 å riksstaten utom hufvudtitlarne anvisa 325,000 kronor

begärdes ordet af

Herr John Olsson som yttrade: Herr talman! Jag har begärt ordet för att af herr statsrådet och chefen för civildepartementet begära en upplysning rörande ett med detta anslag sammanhängande förhållande, som kommit till min kännedom.

Som kammaren erinrar sig, beviljade Riksdagen i fjor till kompletteringsarbeten å vestkustbanan ett belopp af 1,350,000 kronor, hvaraf högst 650,000 kronor skulle utgå under år 1896. I utskottets efter jernvägsstyrelsen citerade motivering för tillstyrkande af detta anslag heter det: »Med förmälan, att de svagaste skenor i hufvudspåret — oafsedt dem å sidobanan mellan Höganäs och Åstorp — funnes å linien Helsingborg—Halmstad samt mellan Engelholms gamla och nuvarande stationer, till en sammanlagd längd af 45,5 kilometer, förklarade styrelsen sig anse, att, då dessa skenor med hänsyn ej mindre till tågens tyngd än äfven till lutningsförhållandena å de bandelar, der de vore utlagda, numera ej kunde anses vara för trafiksäkerheten fullt betryggande, dessa skenor redan i år borde utbytas, samt att i sammanhang härmed ett antal alltför klena spårvevlar jemväl måste ersättas med sådana af den för statens jernvägar antagna modell».

Enligt de upplysningar, som kommit mig till handa, lär emellertid det anslag, som Riksdagen i fjor beviljade för komplettering af vestkustbanan, icke helt och hållet ha användts för det ändamål, hvartill det af Riksdagen beviljades. Förhållandet lär nemligen, enligt hvad jag ur pålitlig källa inhemtat, vara det, att för detta anslag inköpts en del skenor, afsedda att användas på sträckan mellan Halmstad och Grefvie station och några sträckor strax söder derom, hvilka skenor emellertid sedermera icke nedlades på den bansträcka, för hvilken de voro afsedda, utan i stället användes på stambanan söder och norr om Alfveta. De gamla skenor, som voro nedlagda på sistnämnda bansträcka, förflyttades deremot till vestkustbanan och användes der på den bandel, som ursprungligen skolat skenläggas med nya skenor. Sedan jag härom erhållit kunskap, tillskref jag en person, som både är sakkunnig och mycket väl känner jernvägsförhållandena i södra Halland, och har jag från honom erhållit följande meddelande:

»Till svar å förfrågningen får meddelas, att under höstmånaderna 1896 hafva de 4,5 mil af vestkustbanan (å Skåne—Hallandsbanan), hvilka förut ej blifvit omlagda med tyngre skenor, blifvit omlagda, men ej med *nya* skenor af samma vikt och längd, som öfriga delen af banan nyligen blifvit omlagd med, utan med gamla skenor af äldre modell och mindre vikt samt kortare längd. Fjorårets Riksdag beviljade ett särskildt anslag till inköp af nya skenor för

att inläggas på den del af vestkustbanan, som hade för klen öfverbyggnad. Den sträcka, som var beräknad skola behöfva omläggas, var från Halmstad till Grefvie station samt ett par punkter söder derom på en längd af sammanlagdt 4,5 mil, der de gamla skenor voro af endast 21 kilogramms vikt. Öfriga delar af banan äro redan omlagda med statens nyaste 1874 års stålrälsmodell (10 meters längd per räls). Men i stället för att nedlägga de nyinköpta skenor på vestkustbanan, för hvilken de voro afsedda, nedlades de på en sträcka norr och söder och Alfvesta, hvarifrån de gamla skenor uppreffvos och sändes till vestkustbanan, der de nedlades på den ofvan nämnda bansträckan.

Hade dessa gamla skenor, som togos från Alfvestalinien, ansetts kassabla, så undras, hvarför de sändes till vestkustbanan? De voro af 7 meters längd och af en gammal typ med vikt af 31 kg. pr meter, då vestkustbanans öfriga skenor äro af 10 meters längd och vikt 34 kg pr meter. Dessutom äro Alfvestaskenor illa slitna och nedtryckta i skarfändarna, hvarför de måste anses, om ej kassabla, dock betydligt underhaltiga.

Från såväl teknisk som praktisk och ekonomisk synpunkt har denna skenomläggningsprocess varit ytterst olämplig, derom råder ej mer än en mening.

Detta omdöme synes så mycket mera naturligt och grundadt, när man erinrar sig den motivering, som af jernvägsstyrelsen åberopats för dess framställning. Det heter ju der, att de gamla skenor icke voro för trafiksäkerheten fullt betryggande och därför borde utbytas mot nya.

Jag har visserligen all anledning att tro, att den uppgift, jag här lemnat, är fullkomligt pålitlig, men jag kan ju icke absolut garantera, att så är fallet, och jag har därför ansett det lämpligt att af herr statsrådet och chefen för civildepartementet begära upplysning i saken. Om det förhåller sig så, som jag uppgifvit, att jernvägsstyrelsen användt de af Riksdagen *till vestkustbanans komplettering* beviljade medlen för helt annat ändamål, så kan detta tydligen icke anses vara ett korrekt tillvägagående från jernvägsstyrelsens sida. Jag vågar uttala den önskan, att, då Riksdagen nu å nyo beviljar anslag för komplettering af vestkustbanan, anslaget också måtte blifva användt just för det ändamål, för hvilket det beviljats och icke för något annat.

Vidare anförde:

Chefen för civildepartementet herr statsrådet von Krusenstierna: Den senaste talarens yttrande angick, såsom kammaren behagade finna, icke det nu ifrågavarande anslaget, utan gälde dispositionen af det anslag, som vid förra riksdagen beviljades, afsåg sålunda en tid, som föregick den, då jag mottog förvaltningen af civildepartementet. Jag skall emellertid icke underlåta att hos jern-

vägsstyrelsen taga närmare reda på detta förhållande och derefter meddela talaren det svar, som jag från jernvägsstyrelsen kan få.

Af hvad herr Olsson läste upp ur jernvägsstyrelsens utlåtande framgick emellertid, att fråga varit om ett utbyte af räls vid Skåne—Hallandsbanan. Man fann äfven af hvad han vidare meddelade, att ett utbyte verkligen egt rum, ehuru visserligen de af staten inköpta skenor skulle placerats vid Alfvesta, under det att de skenor, som förut varit nedlagda i trakten af denna station, i stället förflyttats till Skåne—Hallandsbanan. Hvad jag i denna fråga redan nu har mig bekant är, att dessa sistnämnda skenor ingalunda äro — hvad man på grund af det utaf herr Olsson upplästa meddelandet skulle ha anledning att tro — gamla och utnötta sådana. Som herrarne känna, anser man våra stålskenor först efter en tid af tjugu år vara utnötta och behöfva ombytas på den grund, att de icke äro fullt tjenstbara. Dessa skenor, som från Alfvesta förflyttades till vestkustbanan, hade då icke användts i tio år och voro sålunda ingalunda kassabla. Samma skenor hade — efter hvad jag tror, ehuru jag visserligen icke kan påstå det med absolut visshet — en vikt af 34 kg, alltså samma eller till och med något större vikt än de skenor, som Skåne—Hallands jernvägsaktiebolag under sista tiden af sin verksamhet inlade på dessa bansträckor. Någon försämring af denna bana torde sålunda genom detta utbyte icke ha egt rum. Jag skall emellertid, som sagdt, närmare undersöka förhållandet.

Herr Kihlberg: Med anledning af den anmärkning, som i förevarande fall framstälts af en talare på stockholmsbänken, ber jag att få meddela, att då sistlidet års statsrevisorer passerade vestkustbanan i sällskap med öfverdirektör Sundberg, framställdes till denne en förfrågan om skälet dertill, att man, i stället för att inlägga nya räls på den ifrågavarande bandelen, utbytt de gamla mot använda sådana, och meddelade till svar derå öfverdirektör Sundberg, att denna åtgärd blifvit af jernvägsstyrelsen vidtagen i ekonomiskt intresse. Det ansågs vara fördelaktigt att der inlägga dessa något slitna räls, för att desamma skulle blifva utslitna ungefär samtidigt med skenbeläggningen å de delar af samma bana, som äro belägna å ömse sidor af nu omlagda sträcka, och det vore icke lämpligt att här inlägga alldeles nya räls — dessa hålla i parentes sagdt en vikt af 34 kg — utan borde dessa i stället användas på Alfvestalinien. Det vore från hushållningssynpunkt synnerligen lämpligt att ordna det så, att skenbeläggningen på en längre sträcka blefve ungefär samtidigt utsliten, då hela sträckan skulle kunna på en gång omläggas. Detta af öfverdirektör Sundberg anförda skäl syntes också statsrevisorerna utgöra en tillräcklig förklaring, för att man gått till väga på sätt som skett, och ansågo vi oss icke ha anledning att i detta hänseende framställa någon anmärkning.

Herr John Olsson: Enligt de upplysningar, som jag erhållit, äro dessa Alfvastaskenor hvarken till vikt, längd eller modell lika de öfriga skenor, som blifvit nedlagda på vestkustbanan. Innan vestkustbanan öfvertogs af staten, nedlade bolaget nya skenor af 10 meters längd, 34 kg vikt och en viss, nyare modell. De skenor, som flyttats dit från Alfvesta, äro deremot af 7 meters längd och en vikt af 31 kg samt för öfrigt af äldre modell.

Det är ju då tydligt, att, om så är förhållandet, detta måste hafva till följd en ojämnhet i banan, som icke kan anses vara lämplig. Af resande, som befarit denna sträcka, hafva också anmärkningar blifvit framställda, ehuru de i allmänhet antagit, att felen berodde på, att gamla vagnar begagnades. Enligt de upplysningar, som jag erhållit, torde orsaken emellertid vara den, att skenor äro slitna i ändarna, samt att vagnarna måste hoppa på dessa korta skenor af 7 meters längd, hvarför skakningen blir synnerligen stor.

I alla händelser är ju sjelfva hufvudsaken i den anmärkning, jag framställt, den, huruvida det kan vara korrekt af jernvägsstyrelsen att, sedan Riksdagen till ett visst ändamål — här till kompletteringsarbeten å vestkustbanan — beviljat ett visst anslag, jernvägsstyrelsen det oaktadt använder detta anslag till ett helt annat ändamål än den, hvartill Riksdagen beviljat anslaget.

Herr Pegelow: Jag skall be att uti den nu behandlade frågan få lemna kammaren en upplysning till den, som herr statsrådet och chefen för kongl. civildepartementet nyss lemnat.

Under loppet af föregående år har af kongl. jernvägsstyrelsen antagits en ny rälsmodell, som väger 40 kg per meter. Det har nemligen visat sig, att på hufvudlinierna trafiken nu uppnått en sådan intensitet, att det för tågens framförande är nödvändigt att använda så tunga lokomotiv, att den hittills använda rälstypen är för svag. Äfven ur en annan synpunkt har det visat sig nödvändigt att förstärka rälsens vikt, därför nemligen att tåghastigheten undan för undan måst ökas. Sedan detta beslut, som jag för min del anser vara synnerligen välgrundadt, blef fattadt, är det också gifvet, att kongl. jernvägsstyrelsen hädanefter icke bör anskaffa räls af de förut använda, lättare modellerna. Då nu i alla fall en ny rälsanskaffning var nödvändig för att tillgodose vestkustbanans behof, och dertill skulle användas det af Riksdagen beviljade anslaget, var det ju gifvet, att jernvägsstyrelsen borde anskaffa den nya typen räls, 40 kg rälsen. Men då uppstod frågan: böra dessa 40 kg räls läggas in på vestkustbanan, eller böra de läggas in på någon annan linie? Jernvägsstyrelsen har naturligtvis afvägt de olika liniernas betydelse mot hvarandra och då kommit till den slutsats, att i första hand hufvudlinien Stockholm—Malmö borde tillgodoses, hvarför också beslutades att lägga ned dessa nya räls på denna sträcka. Hvarför nu särskildt sträckan kring Alfvesta valdes, känner jag icke, men det betyder ju heller ingenting för sakens bedömande. De räls,

som härifrån upptogos och flyttades till vestkustbanan, hafva icke användts så länge, att den nötning, som de undergått, på något sätt äfventyrar deras bestånd eller äfventyrar säkerheten på den bansträcka, dit de nu blifvit förlagda. Hade icke beslut om den nya rälsmodellen blifvit fattadt, hade också helt säkert dessa räls fått ligga qvar kring Alfvesta under en lång följd af år.

Jag känner icke förhållandet med säkerhet och kan därför endast uttala en förmodan, men så vidt jag vet, är det 34-kg räls, som flyttats från sträckan vid Alfvesta till vestkustbanan. Vid de senaste årens beställningar af räls har 10-meters-längden blifvit använd; det uppgifves nu, att dessa räls skulle vara 7 meter. Detta kan jag icke heller bestämdt förneka, men då under en del af räls anskaffats af 10, 9, 9 $\frac{1}{2}$ meters längd o. s. v., förefaller det mig sannolikt, att de nu omnämnda räls hade någon af dessa längder. Längden betyder emellertid ingenting ur säkerhetens synpunkt, hvarför detta arrangement ingalunda varit till nackdel för vestkustbanan. Jag för min del tror därför, att den af jernvägsstyrelsen vidtagna åtgärden varit mycket välbetänkt.

Herr A. Hedin: Efter de tre förklaringar, vi nu hört, återstår emellertid hufvudsaken oförklarad, och den hufvudsakliga frågan är obesvarad. Hufvudfrågan är nemligen denna: hvarifrån har jernvägsstyrelsen fått rätt att till annat ändamål än det, för hvilket den af Riksdagen beviljats, använda en summa, som Riksdagen på grund af Kongl. Maj:ts proposition anvisat? Det är denna hufvudfråga, som skall besvaras, det är denna punkt, som behöfver förklaras och som ej blifvit förklarad, och därför tillåter jag mig att rigta en ny hemställan till herr civilministern, nemligen att herr civilministern ville nu eller vid ett annat tillfälle, sedan han haft tid och tillfälle att öfverväga, hvad som här förekommit, meddela, icke mig, utan kammaren, om Kongl. Maj:ts magtafträdelse, om Kongl. Maj:ts i åratals fortsatta bemödande att utrusta jernvägsstyrelsen med en sådan magt, att inför densamma Kongl. Maj:ts befogenhet här i landet försvinner och Riksdagen förvandlas till ingenting, om det har gått så långt, säger jag, att det nu äfven kommer att från Kongl. Maj:ts sida, i hvad på herr civilministern ankommer, betraktas som en fullkomligt ansvarslös gerning, att jernvägsstyrelsen förfar på sätt, som här blifvit påpekadt.

Jag begär icke ett svar nu, ty herr civilministern har ju, såsom han själf riktigt erinrat om, endast under ett mindre antal månader nu förestått departementet, och herr civilministern kan väl behöfva taga kännedom om allt det ofog, som inom detta departement bedrifvits, sedan han lemnade detsamma. Men jag hoppas, att kammaren får en upplysning och ett svar på denna fråga: har jernvägsstyrelsen äfven rätt att göra huru den vill och att sätta sig öfver Kongl. Maj:t och Riksdagen ända derhän, att ett anslag, af Kongl. Maj:t begärdt och af Riksdagen beviljadt för ett bestämdt ändamål,

får af jernvägsstyrelsen disponeras till ett annat ändamål, eller huru jernvägsstyrelsen behagar?

Efter det öfverläggningen härmed förklarats slutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten III.

Bifölls.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *P. Pehrsson* i Åkarp under 10 dagar fr. o. m. den 4 dennes, och
» *N. Hansson* i Berga » » » » » » » 8 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,56 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.